

ב"ה

קיצור דיני רבית ועיסקא

...ויש מצות שהם באבק וכמארז"ל ג' דברים אין אדם
ניצול מהם בכל יום כו' אבק לה"ר וצריכים לברר את
זה ג"כ וכ"ש אבק ריבית שהוא חמור יותר.
(תורת שמואל תר"מ ח"ב, הנחות מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב, עמ' תתכד)

תשורה

לרגל הבר-מצוה של

אליהו ברוך שי' טיאר

ג' טבת, תשע"ה
מעלבון, אוסטרליא

פתח דבר

בשבח והודי' להשי"ת על הטוב אשר גמלנו בהגיע בננו יקירנו התמים אליהו ברוך שי' לגיל מצוות, הננו שמחים להגיש בזה, כמנהג חב"ד - החל מחתונתו של הרבי בשנת תרפ"ט, תשורה מיוחדת - קיצור דיני רבית ועיסקא, כדלהלן:

(א) הדינים והמנהגים לפי שו"ע אדה"ז ומפסקי וחידושי דינים דכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

(ב) כמה הערות וביאורים בשוה"ג מאביו של החתן הבר מצוה.

(ג) תרגום לאנגלית על הנ"ל שהכין החתן הבר מצוה בעצמו, בקיצור נמרץ.

התודה והברכה לבני המשפחה, ידידינו ומכרינו שיחיו שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחתנו ולברך את חתן הבר מצוה שי' שיגדל להיות חסיד, ירא-שמים ולמדן, כרצונו הק' ולנחת-רוחו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו.

בשמחה ובברכה,

שבתי אשר ונחמה קרן טיאר

א. מאוד מאוד¹ צריך לזהר באיסור ריבית² אפ' להלות לעשיר ואפ' אין בה שוה פרוטה ואפ' הריבית אינו ממין ההלוואה, ואף הלוה מוזהר שלא יתן.

ב. כל המלוה ברבית ככופר בה' וביציאת מצרים ואינו קם בתחיית המתים³ ואף בעולם הזה נכסיו מתמוטטים וכלים.

ג. אסור להתעסק בין מלוה ללוה ברבית, ואפ' להיות ערב בעד הקרן בלבד.

ד. כללו של רבית הוא כל שנוטל מחבירו שכר בעד המתנת חוב⁴ אפ' לא פסק לו בשעת הלוואה אלא אחר כך כשבא לתבעו נותן לו רק להרחיב לו הזמן. ואם הוא נוטל שכר ע"י מקח וממכר⁵, הרי"ז אבק רבית ואסור מדברי סופרים. עבר או טעה ונטל אבק רבית, צריך להחזירו אם בא לצאת ידי שמים.

---

¹ להעיר מתורה אור פ' ויצא (כג,ג): "מאד מאד הוא בחי' מאוד לגבי כל הבחי' מאד". וראה לקמן בסוף סעיף יג בפנים שו"ע אדה"ז: "ומאוד יזהר בענין רבית שלא לבקש שום צד היתר כי הוא דבר המושך לאדם ואם היום יפתח לו כחודה של מחט יוסיף מידי יום ביום עד שיפתח לו כפתחו של אולם."

² להעיר מלק"ש ח"ג עמ' 1010-1011.

³ להעיר מלק"ש שם הערה 11.

⁴ בלק"ש שם מבואר שאיסור הריבית הוא שמקבל ריווח מזה שבעבר היו המעות שלו (הגם שעכשיו הם ברשות הלוה), ולהיות זהיר בריבית הוא שמקבל ריווח רק ממעות ששייכות לו בהוה (שזהו גם ענין היתר עיסקא, שחלק מהמעות שייכים עדיין להמלוה כי לא נתנן להלוה אלא בפקדון).

⁵ שמרבה על המכר קודם שקנאו הלווקח. אבל אם בא להוסיף על המכר אחר שנגמר המקח, הרי"ז רבית גמורה של תורה (כדלקמן סעי' ח"י ומח).

קיצור דיני רבית ועיסקא

ה. אין מתנה או מחילה מועלת להתיר הרבית אפי' באיסור של דבריהם ואפי' בעל מנת להחזיר. אבל אם כבר נטל הרבית, מועלת מחילה אפי' רבית של תורה.

ו. יש רבית במלאכה, כגון לעשות עם חבירו מלאכה ע"מ שיעשה לו חבירו מלאכה ששוה יותר. ובהלואה, אסור להלוות לחבירו ע"מ שילווה לו חבירו, אף שהיא שוה לראשונה. ואם עושה כן מעצמו לחזור ולהלוותו בשביל שהלוהו, מותר בהלואה שוה לה. והמחמיר תבא עליו ברכה.

ז. רבית מוקדמת ומאוחרת אסורה מד"ס לכתחילה במפרש לו בשביל ההלואה. ואף בסתם, אסור ליתן או לקבל מתנה מרובה לפני ההלואה או אחר הפרעון בסמוך לו קצת, אפי' אם זה הי' רגיל ליתן מתנה מרובה קודם לכן. ולעשות לו איזה דבר מה שידוע לכל שלא הי' עושה כלל בלא ההלואה הרי זה כמתנה מרובה ואסור. אבל מופלג הרבה אחר הפירעון מותר ליתן מתנה מרובה אפי' לא הי' רגיל ליתן לו שום מתנה מעולם. (ולעצמו יש להחמיר ולהתיר רק אם הי' רגיל לשלוח לו דורון ואינו מתכוין עכשיו בשביל ההלואה.) ובשעת הפירעון אסור ליתן או לקבל אפי' דבר מועט יותר מחובו ואפי' אינו מתכוין בשביל ההלואה ואפי' רגיל ליתן לו מתנות קודם לכן. עבר ונטל רבית מוקדמת או מאוחרת אין צריך להחזיר אפי' לצאת ידי שמים.

ח. וכל זה הוא בהלואה אבל במקח וממכר מותר ליתן מעט יותר ממה שחייב לו בשביל שהמתין לו, רק שאינו מפרש לו כן אלא נותנה לו בסתם.

ט. אבל כל זמן שהלוה חייב להמלוה, אסור ליתן לו או לעשות לו שום טובה בשביל ההלואה, אפי' אם הוא דבר מצוה כגון ללמוד עם בן המלוה תורה כל זמן שהאב הי' פורע שכר למלמד אחר. ואפי' לדבר דיבור טוב, כגון להקדים לו שלום אם לא היה רגיל מתחלה להקדים לו, ואי"צ לומר לקלוטו בפניו או להודות ולהחזיק לו טובה על שהלוהו או על שהרחיב לו הזמן, אסור. ומותר לבקש ממנו שילווהו בדברי תחנונים אבל לא בדברי שבח וקילוס.

י. וכן המלוה מוזהר על רבית דברים, וכגון לסמוך על הלואתו לצוות עליו להודיעו אם יבא פלוני ממקום פלוני.

יא. אבל כל מה שהיה רגיל בו מתחלה, מותר אפי' בזה נהנה וזה חסר, אם אינו מתכוין בשביל ההלואה. אבל בדבר של פרהסיא, כגון להשתמש בביתו או לכבדו

במצוה בבית הכנסת, אסור אא"כ ידוע לכל⁶ שאינו עושה כן בשביל שהלווה כגון שהי' רגיל בזה לפני ההלוואה, לדור בו בחנם או לכבדו קודם לכן.

יב. אבל אסור למלוה להנות מהלוה שלא מדעתו אא"כ היו רגילים לפני ההלוואה להנות זה מזה בלא רשות.

יג. ואפי' מדעתו, אסור למלוה לקבל מהלוה שום טובת הנאה שאסור ללוה לעשות לו. ואם קבל, ישלם לו שכר עמלו אם בא לצאת ידי שמים, אע"פ שהוא בענין שמן הדין פטור מלשלם לו בעד טרחו אם לא הי' מלוהו.

יד. ואפי' טובת הנאה שאינה ממון אסור ללוה ליתן לו ולמלוה להנות ממנו אחר שהלווה, כגון ליתן למלוה לעשות לו איזה מלאכה אם לא הי' רגיל ליתנה למלוה קודם שהלווה. ואין צריך לומר שאסור להלוות מעות לבעת הבית כדי שישכרהו. ואפי' מערים לומר שמלווהו הלוואת חן אם מלווה בשביל כך הרי זו רבית גמורה.⁷ (וכן אסור ליתן להמלוה צדקה אם הוא עני אם לא הי' רגיל ליתנה לו קודם שהלווה.) ואם הלוה בעל מלאכה ועושה למלוה מלאכה בזול יותר מלשאר כל אדם כדי שירוויח לו הזמן הרי זו רבית של תורה. ואם כבר הרויח לו הזמן ואינו תובעו כלל הרי זה אבק רבית.

[טו.] וכן אסור להקדים שכר מלאכה לאומן כדי שיעשה לו בזול⁸, בין שהוא

⁶ בדבר של צנעא אנו אומדין דעת הלוה שאילו שאלו ממנו המלוה הי' עושה אותו אף אם לא הלוהו (גידולי תרומה שער מ"ג סי' יא). ד"לא אסור אלא בדבר שלא הי' עושה לוה למלוה בלא הלוואה דומיא דהקדמת שלום... שאין אסור אלא באותו שלא הי' רגיל מקודם לכן להקדים" (תוס' ב"מ סד, ב ד"ה אבל). משא"כ בדבר של פרהסיא, אסור אא"כ ידוע לכל שאינו עושה כן בשביל שהלווה וכגון ברגיל ממש (עין ש"ך רס"י קסו).

⁷ שכל היתר שאינה אלא בדרך ערמה אינו מועיל כלום מן התורה (כדלקמן סעיף מח. אבל ראה שם בהערה 81). וכיון שהלוה לו בשביל כך הרי זו רבית גמורה. וכאן לא כתב אדה"ז כמ"ש לקמן כשהלוה בעל מלאכה ועושה לו מלאכה בזול כדי שירוויח לו הזמן שהיא רבית גמורה של תורה (ראה לקמן הערה 12). דשאני הכא שלא פסק לו כן בשעת הלוואה (וכדלעיל סעיף ד) אלא הערים לומר שמלווהו הלוואת חן.

⁸ מפני שנראה כמלוה לו היום כדי שיוזיל לו בשכרו. שכיון שהאומן יכול לחזור בו מן הדין שלא לעשות כלל המלאכה לבעל הבית והמעות שקבל ממנו הן חוב עליו, הרי זה כהלוואה [כדלקמן סעיף נד] (אדה"ז בפנים).

קיצור דיני רבית ועסקא

עושה בקבלנות בין שהוא שכיר יום⁹, אלא אם כן הוא ביום שעושה בו ומתחיל במלאכה מיד¹⁰.

טז. אבל בשכירות בית או בהמה או כלים, אם מקנה לו לזמן שכירותו באחד מדרכי ההקנאה שהשכירות נקנית בהם שלא יוכל אחד מהם לחזור בו מן הדין, מותר להוזיל לו השכירות בשביל הקדמתה קודם זמן חיובה שהיא לבסוף אע"פ שאינו מתחיל להשתמש בה עד לאחר זמן. ולא עוד אלא שמותר להרבות לו בשכירות דהיינו לומר לו, קודם שיקנה השכירות באחד מדרכי ההקנאה שהשכירות נקנית בהם, "אם אתה פורע לי השכירות עכשיו הרי לך בעשרה סלעים ואם לבסוף

⁹ גם השכיר יום וגם הקבלן שקבלו כבר כל שכרם יכולים לחזור בהם שלא לעשות כלל המלאכה לבעל הבית כדלקמן ה' שאלה ושכירות וחסומה סכ"א שנאמר כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים **שיעבדו שלא ברצונם מחמת שכבר נשכרו** (לקמן שם. והיינו שלדעת אדה"ז **בזה** מתבטא "לא עבדים לעבדים", למרות שבשכיר יום "גופו קנוי" למלאכתו [ראה לק"ש חכ"ה עמ' 145 הערה 44 ובשולי הגליון], משא"כ הקבלן [ראה סמ"ע סי' רכז ס"ק נט וס"ק טו], שלכן פועל החוזר ידו על העליונה וקבלן החוזר ידו על התחתונה (שו"ע חו"מ סי' שלג ס"ד. וזוהי **כוונת רב ב"מ דף י ע"א פועל יכול לחזור בו**, דידו על העליונה (תוס' שם ד"ה יכול לחזור בו)). ומתורצת בזה קושיית הצ"צ [שו"ת או"ח סי' כט אות ו]. ולהעיר מהידושי רעק"א שעל סי' רכז סעי' לו. ואפי' לפי חידושו של הצ"צ [פס"ד שלד, ג] שאם שכרם בקנין ו"הקדים להם שכרם י"ל דנקנו שכירותם כמו בית", מ"מ כלפי הקבלן אינו מוכרח לעבוד ויכול לחזור בו. וראה לקמן סעי' נד.

[בספר ברית יהודה פכ"ו הערה ז (בד"ה ועיין שו"ת חלקת יעקב) כתב שיש לחלק בין קבלן לפועל. ומסביר שהוא מפני שבקבלן שעשה קנין גמור אינו יכול לחזור בו וא"כ הוא כשכירות קרקע שאינו צריך להתחיל במלאכה מיד. ומסיים ש"צריך לומר שהשו"ע הרב שכתב שגם בקבלן צריך להתחיל במלאכה מיד, איירי כשלא קנה בקנין גמור ויכול לחזור בו, אבל בקנה בקנין דמיא לשכירות קרקע... ונראה שאם עשה עמו חוזה הרי זה כקנין גמור ע"פ מנהג המדינה, וכ"ש בקנין סודר."

ודבריו תמוהים, שהרי מהמשך הענינים שבסעיפים טו-טז בשו"ע אדה"ז מוכח דדוקא בשכירות קרקע מועילה קבלת קנין שלא יוכל אחד לחזור בו מן הדין, משא"כ בקבלנות (ודלא כש"ך סי' שלג סק"ב וסק"ד).

¹⁰ שהרי רבית אינה אלא שכר המתנת חוב אבל שכר הקדמת פריעות החוב מותר להשתכר. ואע"פ שהאומן יכול לחזור בו מן הדין שלא לעשות כלל המלאכה, הרי מכיון שמתחיל במלאכה מיד, לא נעשו המעות שקבל ממנו חוב עליו, ולא נראית כהלואה (אדה"ז בפנים).

או לאחר זמן מה הרי לך ב"ב סלעים".¹¹ אבל אם כבר קנה, אסור.¹²

יז. וכן אסור מן התורה להרבות בנדונית חתנים, ליתן ריוח אם לא ישלם לזמן פירעון הכתוב בתנאים, אחר שנעשה חוב על אבי הכלה דהיינו אחר כתיבת התנאים.

יח. וכן אסור מן התורה להוסיף על המכר אחר שקנאו הלוקח ונגמר המקח ולומר לו "אם תוסיף על המקח ארויח לך הזמן". ואפי' קודם שנגמר המקח, אסור מד"ס להוסיף על המכר ולומר לו "אם תתן לי מיד הרי לך בעשרה ואם לזמן פלוני ב"ב" אפי' אם המקח שוה עכשיו י"ב אלא שמוזיל לו אם יתן לו עכשיו.¹³ ואם עכשיו אינו שוה י"ב, אף אם לאותו זמן תתיקר בוודאי ותשוה י"ב, אסור אפי' בסתם

---

¹¹ שכיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הרי הסכום שיפרע לו לבסוף זהו שיווייה של שכירות וכשיפרע לו עכשיו מוזיל הוא לו בשביל הקדמתה. ורבית אינה אלא שכר המתנת חוב אבל שכר הקדמת פריעות החוב מותר להשתכר (אדה"ז בפנים). וכתב הצ"צ (חידושים קמו, ב): "כיון שאין מחוייב ליתן השכירות כ"א לאחר זמן א"כ יש קצת ספק למשכיר בגבייה זו שמא לא ימצא אצל השוכר לגבות השכר, ע"כ כשמקבל השכר כעת ודאי יוכל להוזיל לו ואין זה אגר גטר." ומוסיף, "דמה שמקדים ליתן השכר אין הענין שממתין שיסלק לו הלואה כי לא יסלק לו כלל שהרי גותנו לו בדרך שכר וביתו מושכר לו ואין כאן המתנה" (עיי"ש באריכות).

¹² דע"י שקנה ממנו, אין אחד מהם יכול לחזור בו ונעשה פירעון זה חוב עליו, וכשמוסיף לו בשביל שימתין לו הרי זו רבית גמורה (כדלקמן סעי' מח). ודומה להמבואר לקמן סעי' חי בהבא להוסיף על המכר אחר שנגמר המקח, שהיא רבית גמורה של תורה.

והנה בפנים הסעיף כתב אדה"ז ש"הרי זו רבית גמורה ואפשר שאסור מן התורה". וי"ל שמ"ש (רק) **אפשר** שאסור מן התורה, אלמא דלא ברירא לי', אף שבסעיף יח כתב אדה"ז (בלשון ברור) שאם בא להוסיף על המכר אחר שנגמר המקח הרי"ז רבית גמורה של תורה, נראה לענ"ד דשאני התם שזמן התשלומין הוא מיד (כדלקמן הערה 13) ושייך בו יותר האיסור של הרווחת זמן.

ואם כבר נתחייב ליתן לו השכירות ונתון לו דבר בהמתנת המעות נראה פשוט דזה הוה רבית קצוצה (כט"ז סי' קעו סק"ח). ודלא כמ"ש בנקודות הכסף שם שעדיין יש להסתפק כיון דלא בא ע"י הלואה, דליתא).

והנה מלשונו של רבינו משמע שהלשון "רבית גמורה" יכול לסבול הן המשמעות של רבית דאורייתא והן של רבית דרבנן. ויש להעיר מהמבואר בתוס' בב"מ (סד, ב ד"ה ולא) שרבית קצוצה נק' בערכין (לא, א) רבית גמורה [כ"כ בפס"ד צ"צ דף ריח, א ולהעיר גם מחידושים קמו, ב], ובערכין (שם) כתבו התוס' ד"ה והתניא "וצ"ל דרבית גמורה **מדרבנן** קאמר".

¹³ לפי שזמן תשלומי המקח אינה כזמן השכירות אלא הוא מיד שקנה הלוקח אם היה לוקח ממנו בסתם בין שהיה לוקח ביוקר בין בזול וזה שמפרש לו שיוסיף לו בעד שימתין לו לזמן פלוני נראה כנוטל שכר בעד המתנת חוב שנתחייב לו כשקנה ממנו (אדה"ז בפנים). אבל בסתם, מותר להוזיל לו בשביל הקדמתה.

קיצור דיני רבית ועיסקא

שאינו מפרש לו כן, ואפילו אם המוכר עשיר ואינו צריך למעות והמקח היא סחורה שאינה נפסדת אם היה משהה לזמן פלוני ולאותו זמן תתיקר בוודאי ותשוה י"ב.¹⁴

יט. ואפ"ל היא שוה עכשיו י"ב בעיר אחרת והלוקח מוליכה לשם למכור, הנה אע"פ שגם המוכר היה מוליכה לשם עכשיו אילו לא קנאה ממנו הלוקח, אסור למכור לו בי"ב אא"כ אחריות הסחורה בהולכתה לשם הוא על המוכר¹⁵ וגם מחשב עמו הוצאת הדרך שעל הסחורה בדמי הסחורה. וצריך גם לשלם לו דבר מועט בעד שכר עמלו ומזונו להיכר בלבד שאינו טורח בעד ההלוואה. וה"ה אם אינו מוכר לו ביוקר כלל, אם צריך המוכר למכרו צריך ליתן לו דבר מועט בשביל שכר עמלו ומזונו.

כ. אבל אם אמר לו "הרי היא לך בכך וכך ואם לא תוכל למכרה ביותר מסך זה הרי אם תרצה להחזירה לי אקבלנה ממך" שנמצאת שלא מכר לו עכשיו מכירה חלוטה אלא יכול להחזירה בעיניה, מותר ללוקח לקבל עליו האחריות של הסחורה וגם אי"צ ליתן לו שכר עמלו ומזונו כלל, ומותר לשלם לו בעדה לאחר זמן יותר ממה שהיא שוה עכשיו כאן¹⁶. והוא הדין אם אינו מוליכה לעיר אחרת אלא מוכרה בעיר זו לאחר זמן בעת שמתייקרת סחורה זו. אבל אסור ללוקח למוכרה בפחות ממה

¹⁴ ונמצא שאין ריוח כלל למוכר במכירה זו שמוכר בהקפה. [אעפ"כ] אין הולכין אחר המוכר להקל אלא אחר הלוקח להחמיר שהלוקח אם היה נותן דמים עכשיו היה לוקח בפחות מי"ב כמו שהוא שוה עכשיו נמצא שהוא מוסיף בעד המתנת המעות (אדה"ז בפנים).

¹⁵ שאז הלוקח אינו אלא כשלוחו (כדלקמן סעי' מ) למכור סחורתו ואחר שמכרה שם הוא נעשה לזה על המעות לעשות בהם צרכיו עד שיגיע זמן הפירעון למוכר. (כטרשא דרב חמא בב"מ דף סה ע"א, הובא לקמן בהע' 50).

ומהאי טעמא, לא אמרינן שמכיון שבפועל היא מכירה חלוטה שאינו יכול להחזירה בעיניה בע"כ דהמוכר (משא"כ בסעי' הבא) יש בה עכשיו דין מכירה ביוקר ע"מ לשלם לאחר זמן.

ומכיון שההיתר כאן הוא מפני שנעשה שלוחו, ממשיך אדה"ז לבאר שמשו"ה צריך לשלם לו שכר עמלו ומזונו וגם לחשב עמו הוצאת הדרך שעל הסחורה. ורק, שבעד שכר עמלו ומזונו די בהיכר בלבד (כבפנים) כיון שאינה אסורה אלא מדברי סופרים.

¹⁶ כי המוכר מניח לו ריוח זה בעד עמלו ומזונו. ואף שאחריותה עליו אינה כשלו שיהיה בה משום רבית מה שישלם לו בעדה לאחר זמן יותר ממה שהיא שוה עכשיו כאן בעיר זו הואיל ולא היתה מכירה חלוטה כשלקחה ממנו בעיר זו הרי זה כשמוכרה בעיר אחרת ביוקר כאלו מוכר סחורה של המוכר (אדה"ז בפנים). וראה עד"ז לקמן סעי' נה ובהע' 104. עיין ט"ז סי' קעג ס"ק (ב) [כ] שכתב עד"ז שכשהמכירה לא היתה חלוטה והלוקח יכול להרויח, מותר ללוקח לקבל האחריות וגם אין צריך לשלם לו שכר עמלו.

שמכר לו המוכר¹⁷ כדי למהר לעשיו צרכיו במעות.

כא. וכ"ז בדבר שיש לו שער ידוע וקצוב שנמשך זמן רב ואינו משתנה או דבר ששומתו ידוע לכל. אבל דבר שאין לו שער ידוע וקצוב ולא שומתו ידוע לכל, מותר למכור בהקפה במעט יותר¹⁸ מכמות ששוה עכשיו אם מוכר בסתם ואינו מפרש לו שמכיון שמשלם לזמן פלוני צריך לשלם יותר. ובקרקע וכן בכל דבר שאין לו קצבה ואונאה מותר למוכר בהקפה בהרבה יותר מדמיהן אם מוכר בסתם.

כב. ואם אינו קוצץ לו סכום המקח אלא מוכר לו בעת הזול שיפרעהו לזמן פלוני כפי השער שיהיה בעת ההיא ובעת ההיא רגיל להיות דבר זה ביוקר יש מי שמתיר ויש אוסרין, ויש לחוש לדבריהם. אבל מותר למכור לו על מנת לשלם כמו שיהיה השער בעת שיטלו כי אז חל עליו החוב לשלם ולא בעת שקנה ממנו. ולפיכך אף שהאחריות על הלוקח מותר כיון שאין כאן ריוח המתנת חוב.

כג. וכן אסור לקנות סחורה בפחות משוויה עכשיו בשביל שמקדים המעות קודם שיטלנה אלא אם כן יש למוכר סחורה זו כולה¹⁹, אפי' מופקדת ביד אחרים²⁰ בעיר

¹⁷ שמכיון שהסחורה עדיין שייכת להמוכר כיון שלא היתה מכירה חלוטה כשלקחה ממנו (כנ"ל בהע' 15), נמצא שהלוה לו דמי המכירה בפחות כדי שישלם לו יותר. מידי דהוה א"הלויני מנה" דלקמן סעי' מט שבשעת הפירעון הוא נותן לו יותר ממה שקבל מהמכירה ומתחלה לא ביקש ממנו להלוותו חטים אלא מעות (כמבואר לקמן בהע' 85). וה"ה כאן, הרי ביקש ממנו מעות ללות ואמר לו "אין לי מעות אלא יש לי חפץ שאני צריך למכרו טול והולכי למקום שתוכל למכרו ומכרהו" (כמ"ש בפנים שו"ע אדה"ז סעי' יט). וכדברי הריטב"א הובא בב"י בבדק הבית סימן קעג [עמ' תנג]: "אבל אלו שנוהגים ליקח טרשות למכרן לאלתר בפחות, לכולי עלמא אסור".

¹⁸ אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו הרי זה כמפרש ואסור (אדה"ז בפנים). ועיין בפתחי תשובה סק"ד בשם תשובת בית אפרים שכתב בשם כנסת הגדולה [הגה"ט אות יב] דעד חמשה בששה מקרי מעלהו מעט. וכ"ה בספר שער המשפט (שער דעה סק"ג) בשם תשובת רלב"ח סי' ע בשם הסמ"ג [לאוין קצא-קצג סג, ג].

¹⁹ לפי שעשאו חכמים נתינת המעות כאלו הוא קנין גמור להיתר רבית של דבריהם להקנות הסחורה ללוקח מיד בכל מקום שהיא ואין כאן המתנת חוב (אדה"ז בפנים ע"פ ב"י סי' קעג עמוד תנח ד"ה וכשם. וט"ו שם סק"י) אם מכר בסתם (כדלקמן סעיף כד). וה"ה אם אין נותן לו עכשיו מעות כלל אלא שחייב לו מכבר אינו צריך להקנות לו בקנין סודר כל שיש לו עכשיו כולה בעין (כדלקמן סעיפים כז ומג ובהערות 24 541).

²⁰ אבל אם אין למוכר סחורה זו כולה בעת שמקבל המעות, אף אם המוכר כבר נתן מעות על סחורה זו לאחרים שיש להם, אין זה מועיל להתיר לו למכרה בזול בשביל הקדמת המעות הואיל ועדיין לא גבאה מהם אינה נחשבת כשלו שיוכל להקנותם ללוקח מיד (ע"פ אדה"ז בפנים).

קיצור דיני רבית ועיסקא

אחרת. ונאמן המוכר לומר שיש לו²¹ סחורה זו בעיר אחרת אלא אם כן ידוע שאין לו או שהוא בחזקת שאין לו.

כד. וכ"ז למכור בזול סתם. אבל אסור לפרש ולומר "אם תתן לי המעות עכשיו אתן לך בפחות".

²¹ ואם מתגלה לאחר זמן שלא היתה לו סחורה זו בשעת המכירה, י"א שצריך לתת לו הסחורה שמכר לו בכיוצא בה או איזה מין סחורה אחרת כשער היוקר אם נתייקרה [ב"י חו"מ ס"י קצה [ד"ה כתבו הגהות] בשם תשובת נסים גאון שאם מכר ראובן כור חטים כדינר וקנו ממנו וקבל הדמים ולאחר זמן תבעו ונמצא שלא היו לו חטים בשעת הקנין שהי"ב להעמיד מקחו אפילו נתייקר דלאו כל הימנו לאבד זכותו של זה. וראה גם הגהות מרדכי (בבא מציעא) רמז תלב דה"ה במוכר בית]. שהרי המוכר אמר לו שיש לו והאמינו הלוקח ועל סמך זה הקדים לו מעותיו כדי לקנותן בפחות משווין עכשיו בשביל שמקדים לו המעות קודם שיטלנה. אבל לא יקה ממנו **מעו**ת בעדה כשער של עכשיו מפני שנראה כרבית (כדלקמן סעיף כח). והמוכר יכול לחזור בו ע"י קבלת מי שפרע (כדלקמן סעי' כח ובהע' 27).

ואם קנה ממנו בקנין סודר, י"א שכיון ש"הלוקח סובר שיש ביד המוכר אותו הדבר, משום הכי חייב לקיים תנאו" (פרישה חו"מ סי' רט סעי' ו בדעת בעל העיטור). ומחוייב המוכר לסדר לו הסחורה שמכר לו או לשלם לו דמיו כפי שיווי הסחורה שמכר לו אפי' הוא יותר מדמי המכירה.

ואם מכר לו **דבר מסויים** ונמצא שאינו שלו, **לכו"ע** צריך לשלם לו דמיו כפי שיווי הסחורה שמכר לו אפי' הוא יותר מדמי המכירה, וכמבואר בחו"מ סי' סו סעי' לד במכירת שטר חוב להבירו בפחות מסכום הכתוב בו מפני שהבירו הקדים לו המעות ונמצא שלא היה של המוכר, שלכו"ע צריך המוכר לשלם להלוקח כל מה ששוה השטר אפילו יותר ממה שנתן בעדו (כמבואר שם בש"ך ס"ק קיא ובקצוה"ה סקל"ח ובנתיבות חידושים ס"ק עז) וכמו (שמציין הש"ך למ"ש ברס"י קטז ב) לוקח שטרפו ממנו השדה שאם היתה שוה אלף ולקחה בחמש מאות שכותבים לו טירפא **באלף**.

ואם חייב **עצמו** בקנין להעמיד לו סחורה זו, אז אף אם ידע הלוקח שלא היתה הסחורה ברשות המוכר בשעת נתינת המעות, אין המוכר יכול לחזור בו וחייב לקנות וליתן ללוקח (פרישה חו"מ סי' רט סעי' ו בדעת הרא"ש [ע"פ הכתוב בטור סימן ס "והמהי"ב את עצמו בדבר שלא בא לעולם או בא לעולם ואינו מצוי אצלו חייב"]. ועי' ש"ך* יו"ד קעה סק"יב). ולהעיר מפס"ד צ"צ דף שכא (רע"ב) שיכול להתחייב בקנין סודר להקנות לו לאחר זמן, אע"פ שסתם קנין לא מהני אלא במעכשיו ולאחר זמן. ובשו"ת צ"צ (יו"ד סי' פב ס"ט): "וחילוק זה בין חיוב גמור ובין אם הוא הלוקח ממש הוא מבואר בגמ' פרק הזהב (דמ"ה ע"ב) האי נקנה בכסף בכל מקום שהוא נתחייב גברא מיבעיא ל"י כו' ע"ש. "ועד"ז בנתיבות ביאורים סי' לט סק"ז.

¹ בחו"ד (סי' קעה ביאורים סק"ד) ובעצי לבונה (שם) כתבו שהש"ך סתו דעת עצמו בחו"מ סי' רט ס"ק יג. ולענ"ד לק"מ. שהרי דברי הש"ך שם בחו"מ קאים בנתינת המעות לחד. ואפי' בק"ס. לא קנה (להש"ך) אלא לענין מי שפרע כיון שעדיין לא היתה ברשות מוכר. וביו"ד קאים דבריו אנתחייב גברא. ומשו"ה חייב לקנות וליתן ללוקח.

כה. ואפי' בשווייה, אסור להקדים מעות על סחורה שאינה מצויה הרבה (עד שכל המוכרים מוכרים בשער אחד) כל שאין למוכר סחורה זו כולה, שמא תתייקר אח"כ.²² ואף כשהיא מצויה הרבה, אם מנהג העיר שהלוקח נותן שכר הסרסור, צריך שיתן גם זה הלוקח שמקדים מעותיו. ואם דרכן להתחסר מאכילת עכברים צריך הלוקח לקבל עליו החסרונות שראויים להתחסר. ואצ"ל שאסור לקנות בפחות משער של עכשיו כל שאין למוכר כל הפירות.

כו. [יש מתירים אפי' בשער שאינו קבוע, שהשער משתנה בהן תדיר, ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים.] ועיירות קטנות שאין בהן שער בשוק סומכות על השער שבעיר הסמוכה אם הן מסתפקות ממנה סחורה זו.

כז. וכ"ז כשנתן לו מעות עכשיו בשעה שהיה שער הזול. אבל אם אמר לו המוכר "אתן לך בחובך כשער של עכשיו", אסור²³ אא"כ יש למוכר עכשיו הסחורה כולה²⁴ שאז מותר אפי' אין לה שער כלל. וכן המלוה מעות לחבירו על מנת שאם לא

---

²² משא"כ כשיש לה שער [אפי' בשער שאינו קבוע, שהשער משתנה בהן תדיר, כמבואר בשו"ע אדה"ז סעיף כו], הרי"ז כאילו קנאה ויש לו, שהקילו בזה הואיל והיא מצויה הרבה והיא המוכר יכול לקנותה מאחר, ואין ריוח ללוקח בהקדמת מעותיו שהרי היה מוצא לקנותם במעותיו מאנשים אחרים בשער הזה (ע"פ אדה"ז בפנים). ולפי זה אם מנהג העיר שהלוקח נותן שכר הסרסור, צריך שיתן גם זה הלוקח כדי שלא ירויח כלום בהקדמת מעותיו. ואם דרכן להתחסר מאכילת עכברים צריך הלוקח לקבל עליו החסרונות שראויים להתחסר (כבפנים).

²³ שהרי לא היה המוכר יכול לקנות כשער הזול כיון שאין הלוקח נותן לו מעות עכשיו (אדה"ז בפנים). ולא סגי במעות שיש למוכר (ש"ך סימן קסג סק"א).

²⁴ דכמו שעשאו חכמים נתינת המעות כאילו הוא קנין גמור להיתר רבית של דבריהם (כדלעיל סעי' כג בפנים שו"ע אדה"ז), ה"ה אם אין נותן לו עכשיו מעות כלל אלא שחייב לו מכבר אינו צריך להקנות לו בקנין סודר כל שיש לו עכשיו כולה בעין (כדלקמן סעי' מג ובהערה 54 שם).

קיצור דיני רבית ועיסקא

יפרענו במעות לזמן פלוני יפרענו בסחורה כפי השער של עכשיו, אסור²⁵ אא"כ יש ללוה הסחורה כולה²⁶.

כח. כל המקדים מעות על סחורה ונתייקרה אח"כ, ובא המוכר לפרעו במעות מפני שחזר בו²⁷ או מפני שאין לו עתה הסחורה ההיא, אין לו ליקח ממנו מעות בעדה כשער של עכשיו שהוא שער היוקר מפני שנראה כרבית אבל סחורה אחרת מותר ליקח.

כט. כשם שמותר להקדים מעות על פירות או סחורה כך מותר להקדים פירות או סחורה בתורת דמים על פירות או סחורה אחרת ע"ד שנתבאר. וכן מותר להקדים מעות היוצאות על מעות היוצאות אחרות כגון כסף על זהב דרך חילוף ומקח וממכר. רק שבזה אסור להוזיל לו משער של עכשיו בשביל הקדמת מעותיו אפי' יש לו למוכר כל המעות ואפי' נותנן לו מיד לאחר שעה קלה כשימצא המפתח מתיבתו. ויש לה דין הלואה ממש לאסור בה הרבית מן התורה.

ל. וכל זה להקדים בסתם שהוא דרך מקח וממכר. אבל אם היא הלואה מפורשת, שמלוהו מין זה לפרוע לו לאחר איזה זמן מין אחר כגון סאה חטים בסאה דוחן²⁸, אע"פ ששניהם בשער אחד עכשיו ואפי' יש שער קצוב לדוחן ואינו מוזיל לו כלום

²⁵ ולא מהני מה שיצא השער [כש"ך סי' קסג סק"ד וט"ז שם סק"ה. ודלא כערך לחם למהריק"ש" ססי' קסג], שהרי זמן הקנין שקונה ממנו הסחורה אינו עכשיו בשעת מתן מעות אלא לאחר זמן כשלא יפרענו מעותיו (אדה"ז בפנים), וא"כ לא שייך הסברא דלעיל הערה 22 ודלקמן הערה 31.

[בהגהות רעק"א בסי' קסג הקשה דלשתרי כדלקמן סימן קעז סעי' יד בהגה (וכדלקמן סעי' מז, שאם אמר לו לפרעו בסחורה יותר מחובו בדרך קנס אם לא יפרענו לזמן פרעון מותר). ולענ"ד לא קשה מיד, דשאני הכא שלא התנה המלוה בפירוש שיתחייב הלואה בקנס אם לא יפרענו לזמן פרעון (ובפרט לפי המבואר לקמן סעי' מו שצריך לקנות ממנו בקא"ס בפועל ממש ובכד"ח כדי שיחול הקנס), וא"כ יש לפרש דבריו שמבקש ממנו להוזיל לו בשכר הלואתו.]

²⁶ דאז הוה ליי כמכירה מעכשיו (כדלקמן סוף סעי' מז) כיון דקיי"ל (ח"מ סי' קצז סעיף ז. אה"ע סי' לח סעיף ו) כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי.

²⁷ והסכים איתו הלוקח לבטל המכירה או שמוכן המוכר לקבל מי שפרע (כדלעיל במהדורא בתרא לסי' רמג: "מהני אפי' קנין כל דהו דמחייבו לקבל מי שפרע ומיקרי קנין, וכדידיה דמי לאפקועי איסור ריבית דבריהם ולומר דברשותיה הוא דאייקור אף שהלה יכול לחזור בו אם יקבל מי שיפרע, משא"כ אם הלה א"צ לקבל מי שפרע לאו כדידיה דמי").

²⁸ ואין צריך לומר בהלואה מפורשת במעות על מעות אחרות (אדה"ז בפנים).

וגם יש לו ללוה כל הדוחן עכשיו, אסור בכל אופן כי שמא לאחר זמן ישתנה השער. אבל מין אחד מותר ללות בשעת הזול ולפרעו בשעת היוקר אם יש ללוה מעט²⁹ מאותו המין בשעת ההלוואה ואפי' בפקדון ביד אחרים אם הוא באותה העיר שבה עומדים המלוה והלוה או שיש דרך למלוה לילך לשם לצרכו. ונאמן הלוה שיש לו. ואם יש שער קצוב בשוק לחטין הרי"ז כאלו יש לו. ואם אין לו ואין שער קצוב, יתן לו המלוה או אחר מאותו המין במתנה תחלה ואח"כ ילוהו. ואם אין לו חטים לפרוע, יטול ממנו דמיהם כשעת הפירעון³⁰ בין שהוקרו בין שהוזלו.

לא. וכל שיש ללוה ממין זה יכול להתנות עמו שלא יפרענו אלא לזמן פלוני מפני שבזמן ההוא יהיה מין זה ביוקר יותר. אבל אם אין לו כלל ממין זה, אסור להתנות כן אע"פ שיש שער קצוב.³¹

לב. וכל שאין לו ללוה כלל ואין שער קצוב למין זה אסור ללותו אפי' לשעה קלה שמא יתייקר מיד אלא א"כ עושהו דמים עליו כשווי עכשיו. וכשמתנה כן לא יפרע אלא דמיו של עכשיו בין שהוקרו בין שהוזלו ומותר גם כן ליטול דמים אלו אף אם הוזל אח"כ.

לג. ואיסור זה הוא בכל הפירות אם לא בדבר מועט שאינו דרך בני אדם להקפיד על יוקרו וזולו כגון ככר לחם. וכל החפצים בעולם נקרא פירות לענין זה חוץ ממתבע של כסף היוצא בהוצאה בעיר זו³² שאינו נקרא פרי לעולם אלא מטבע.

²⁹ אפי' חטה אחת או טפת יין אחת. לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאלו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלוה וכשנתייקרה אחר כך ברשותו נתייקרה שהקילו בזה הואיל ואין בזה רבית של תורה (אדה"ז בפנים).

³⁰ רשב"א בב"י סי' קסב. וכ"מ להדיא מפרש"י דף סג ע"א דאפילו רב מודה בהא עיין שם. ועוד כיון דביש לו חשבינן כאילו הקנה להמלוה סאה כנגד סאה, ובשמך מודה רב, ואפילו למשקל זוזי נמי, כדמוכח בהא דכיתנא (ב"ק קג,א) דאמר אי כי קא מזבני אמרי כיתנא דכהנא כו'.

³¹ לפי שאין מועיל מה שיצא השער למין זה והוא מצוי לקנותו תדיר אלא כשיכול לקנות ולפרעו מיד כשירצה (אדה"ז בפנים).

³² מכאן יש ללמוד שאין להלוות מעות היוצאות במדינה אחרת ע"מ שישלם לו לאחר זמן אותן סוג מעות, דהו"ל פירות בפירות, אא"כ יש ללוה עכ"פ מעט מאותן המעות (או שיהי' להן שער קצוב בשוק). [להעיר מדעת הרשב"א (ח"ג סימן רכ), הובא בב"י סימן קעג גבי דין מטבע ברצלונז, דכיון דדרכו להשתנות השער תדיר אין זה כשער קצוב.] ולהלוות מעות היוצאות במדינה אחרת ע"מ שישלם לו לאחר זמן בסוג מעות של מדינה שלישית, הו"ל פירות בפירות של ב' מינים, ואסור בכל אופן.

קיצור דיני רבית ועיסקא

ועכשיו נהגו להקל בזה ללות דינר זהב לפרוע דינר זהב בכל ענין ויש מי שלימד זכות על המנהג, אבל אין ההיתר ברור וכל ירא שמים יחמיר לעצמו. אבל ללות ע"מ לפרוע במטבע אחר משובח ממנו אפ"ל כל שהוא, ואפ"ל אין נותנים פירות בעדו יותר מבעד חבירו אלא שהוא כסף צרוף טוב מחבירו, אסור בכל ענין. וכן ללוות פירות ע"מ שאם יוזלו לזמן פלוני יוסיף לו על המדה בענין שישוו כמות שהיו שוין בעת ההלואה (אפ"ל אין היתרון אלא כל שהוא), או ע"מ שאם הוזלו הפירות יפרע לו במעות כמו שהיו שוין בשעת ההלואה, אסור בכל ענין³³ והרי"ז רבית גמורה³⁴, אלא אם כן עשאן דמים עליו מתחלה לפרעו בדמים כמות שהיו שוין בשעת ההלואה בין שיוזלו בין שיתייקרו.

לד. במה דברים אמורים בהלוה. אבל במקדים מעות על סחורה כשער קבוע של עכשיו או שיש לו כולה למוכר, אינו צריך לקבל עליו שום אחריות ממנה עד

---

³³ כי אין השער ויש לו מועילין כלום אלא כשפורע לו כל כך כמו שהלוהו בלא יתרון כלל רק שנתייקרו הפירות שריוח זה של היוקר אינו רבית אלא מדברי סופרים והם ראו להקל ברבית זו ביש לו או ביש להם שער אבל כשפורע לו יותר מכמות שהלוהו הרי זו רבית גמורה אפילו אין היתרון אלא כל שהוא (אדה"ז בפנים).

³⁴ שהרי הלוה מקבל עליו אחריות והפסד הזול בשביל ההלואה. שאף שאחריות האונסין מן הדין הן על הלוה, מכל מקום אחריות הזול אם יהיה גם כן על הלוה ריוח היוקר למלוה ישתכר המלוה בשביל שהלוהו שיהיה קרוב לשכר ורחוק להפסד (אדה"ז בפנים).

והנה מה שלא כתב אדה"ז מפורש שהיא רבית גמורה מן התורה (ראה לעיל הערה 12 וראה חו"ד סי' קסב ביאורים סק"ה) י"ל בב' אופנים (ע"פ המבואר בב"י ססי' קס ד"ה אי אוזיף):

א. מפני דמספקא לן אי בתר מעיקרא אזלינן אי בתר בסוף אזלינן ולא איפשוט (מרדכי ב"מ רמז שיב. והגהות אשרי שם פ"ה סי' א). ואי בתר סוף אזלת לא נשך איכא ולא תרבית איכא (ע"י ב"מ דף ס ע"ב ובפרש"י). אלא שמכיון שאפשר דבתר מעיקרא אזלינן (עיי"ש ובדף סב ע"א והא סאה כו' וע"י רש"י שם ד"ה ובדינינו כו'. שו"ע סי' קס סעיף כא. ש"ך סקל"ה. ביאור הגר"א.) והרי נשך והרי תרבית (ב"מ שם), אי"כ הו"ל ספק דאורייתא ולחומרא. (ומיושבת בזה תמיהת הכרתי שם על הכתוב בש"ך דבתר מעיקרא אזלינן, "דמאי פריך השי"ס [שם דף סא ע"א] לאו ברבית למה לי לילף מגזל, הלא אצטריך קרא לאסור ככהאי גוונא דלאו מחוסר מניה מידי?!" דליתא כיון דלא איפשוט.)

ב. אין כאן ספק ו"העיקר כהנמוקי יוסף שכן פסק בש"ע סי' קס [סעיף כא] דבתר מעיקרא אזלינן" (צ"צ חידושים קמד, ב). ושא"ה ד"אין כאן רבית אא"כ יתחדש דבר וישתנה השער... ועוד ד... ביד הלוה לפרוש ולקנות סאה קודם שישתנה השער... בשעת הפסיקה היה עומד שלא יהיה שום רבית" (צ"צ שם ע"ד). ועיין שם בדף קמה ע"א שמסיים דאף באוזיף מאה במאה ועשרים והוזלו הפרוטות אפשר שאינה יוצאה בדיינים.

שיתנגנה לו המוכר³⁵ אא"כ הלוקח מתנה עמו שיתן לו ממה שיש לו ברשותו כבר מפני שהוא טוב, דאז הלוקח צריך לקבל עליו אחריות הזול (או שאר אחריות הסחורה). אבל אם כל האחריות הן על המוכר אסור אפילו אם מושך הלוקח לרשותו מיד והמוכר מקבל עליו האחריות (עד זמן שיש לחוש בו שמא תתייקר סחורה זו).³⁶

לה. אבל בשכירות, כגון שהשכיר בהמה או כלי לחבירו וקיבל השוכר עליו אחריות אונסים, אע"פ שאחריות הזול על המשכיר, הרי זה קרוב לשכר ורחוק להפסד³⁷ ואינו מותר³⁸ אלא בכלי הנפחת מתשמישו או בהמה הנכחשת במלאכתה. ואף בכלי הנפחת, יש אומרים³⁹ שאינו מותר אלא כשאחריותו על השוכר לשלם אם נאנס מידו הוא כפי מה שתהא שוה בשעת אונסו אחר שנפחת בתשמישו. וטוב להחמיר.

לו. וכן הנותן עיסקא לחבירו דהיינו שנותן לו סחורה או מעות להתעסק בהם למחצית שכר⁴⁰, אפי"ו אם משלם להמקבל שכר עמלו בשלימות⁴¹, אין קבלת אחריות הזול בלבד על הנותן מועלת אלא צריך שיהיה אחריות אונסים וכן אחריות הזול

³⁵ דבקרום לשכר ורחוק להפסד במקח אין הרבית אלא מדברי סופרים וראו חכמים להקל כשהסחורה היא עדיין ברשות המוכר לגמרי (שיכול למוכרה לאחר וליקח מן השוק אחרת כזו וליתנה לו) ולפיכך אין ללוקח לקבל שום אחריות עליו.

³⁶ מפני שהלוקח הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד במקח זה וכל מקח שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד מפני שהמוכר מקבל עליו כל אחריותו אסור מדברי סופרים מפני שיצא מכלל מקח ונכנס בכלל הלואה כי כל זמן שכל אחריותו על המוכר הרי הוא עדיין של המוכר והמעות שקבל נעשו הלואה אצלו וכשהלוקח משתכר במקחו מפני שנתייקר הרי הוא משתכר בשל המוכר בשביל שהלוהו (אדה"ז בפנים).

³⁷ ונעשה בהמה או הכלי הלואה אצל השוכר וכשהמשכיר מקבל דמי השכירות, הרי"ז שכר הלואתו בלבד אלא אם כן הכלי נפחת ונגרע בתשמישו (כבפנים). אבל אם הוא כלי שאינו נפחת כגון כלי זהב (וכסף), אסור מפני שנעשה הלואה הואיל ורחוק מהפסד (אדה"ז בפנים).

³⁸ לקבל עליו אחריות אונסים (אע"פ שאחריות הזול על המשכיר), וגם לשלם דמי השכירות.

³⁹ רמ"א סי' קעו ס"ד. וראה פס"ד צ"צ רי"ז, ב.

⁴⁰ ד"כל עיסקא חצי הלואה למקבל שהרי חצי ריוח שלו" (אדה"ז בפנים).

⁴¹ וראה גם לקמן סעי' מד.

קיצור דיני רבית ועיסקא

מחצי העיסקא על הנותן. אבל אחריות גניבה ואבידה הן על המקבל מפני שהוא שומר שכר עליו⁴².

לז. וצריך ליתן למקבל שכר עמלו וטרחה שטורח ומתעסק בחצי הפקדון, אפי' אם יקבל הנותן אחריות גניבה ואבידה⁴³ מחצי הפקדון.

לח. ואם פוסק עמו בתחלה כשנותן לו העיסקא שיתן לו אפי' דבר מועט, דיו⁴⁴. ואם לא פסק עמו, יתן לו ב' שלישי ריוח ואם יהיה הפסד לא יקבל רק חצי⁴⁵ ההפסד, והרי חצי שלישי ריוח העודף למקבל בשכר עמלו.

---

⁴² שהרי נוטל שכר על חלק הפקדון שבידו (ראב"ד רבינו חננאל ורבינו ברוך. ובעל העיטור. טור שו"ע שם (סי' קעז) סעיף ה). ואע"ג דלא יהיב ליה רק בשביל שמתעסק בחלקו, מ"מ בההיא הנאה דמשכח זוזי למיעבד בהו עיסקא חשיב כאילו נוטל שכר על שמירתו (כס"מ שלוחין ושותפין פ"ו ה"ב. ט"ז סי' קעז סק"ט). ולא גרע משוכר (ע"י חו"מ ר"ס שז) שאע"פ שאינו נוטל שכר על שמירתו מ"מ בההיא הנאה דמשכח בהמה לעשות בה מלאכתו חשוב כאילו נוטל שכר על שמירתו (כס"מ שם).

⁴³ כן מוכח ברמב"ם הלכות שלוחין פ"ו ה"ב, שאף שכתב ש(המתעסק דינו כשומר חנם ושלכן) אם נגבב או אבד החצי פקדון אין המתעסק חייב לשלם, מ"מ כתב שם שצריך ליתן להמתעסק שכר עמלו. ואף הראב"ד וסיעתו שסוברים ש(המתעסק דינו כשומר שכר ושלכן) אם נגבב או אבד החצי פקדון חייב לשלם, לא נחלקו עליו בזה. וע"כ דס"ל שאף שיקבל עליו הנותן אחריות גניבה ואבידה (וכגון כשהתנה המתעסק להיות כשומר חנם) עדיין צריך ליתן להמתעסק שכר עמלו, עיין שם (שחלק רק על מ"ש הרמב"ם שהמתעסק דינו כשומר חנם ולא על מ"ש הרמב"ם - לשיטתו - שצריך ליתן להמתעסק שכר עמלו).

⁴⁴ רי"ף (ב"מ דף מ ע"א מדפי הרי"ף). רמב"ם ה"ל שלוחין פ"ו ה"ד. טור ושו"ע שם (סי' קעז ס"ג). והטעם, שהרי הוא טורח גם בשביל עצמו.

אבל להעיר ממ"ש הצ"צ בחידושים (קמו, ד): "אם אין לו עסק משלו בכיוצא בזה שנתן לו, א"א לפסוק לכתחלה אלא ע"ד פלגא באגרא ותרי תילתי בהפסדא או פלגא באגר ובהפסד ושיתן לו שכר טרחה שכר שיש בו ממש ולא כמו שכותבים שנותן לו שכר טרחה רבע רוק"ס וכהאי גוונא" אלא אם כן "העסק גדול עד שכדאי וכדאי לו לטרוח בהפלגא פקדון...דהו"ל כמו יש לו עסק אחר ושרי ע"י שקוצץ לו דינר בתחלת העסק."

⁴⁵ רבא שם דף סב, לפירוש רוב הפוסקים (ע"י שי"ך סק"ד). [דעת רבותיו של הרמב"ם היא להיפך, פלגא באגרא ותרי תילתי בהפסדא (ראה רמב"ם ה"ל שלוחין ושותפין פ"ו ה"ד). ודעת הרמב"ם (שם ה"ג) והשו"ע (סי' קעז ס"ד) היא דתרתני בעינן, שאם הרויחו יטול המתעסק שני שלישי הרויח ושאר פחתו יפסיד המתעסק שלישי הפחת. (אבל ראה שם במגדל עוז). וראה ערך לחם למהריק"ש שם.]

לט. וצריך המקבל ליהזר שלא לוותר⁴⁶ כלום משלו בעיסקא כגון אם יש לו סחורה שקנה בזמן הזול ממעות שלו ועכשיו נתייקרה כשקבל מעות עיסקא מחבירו לא יקחנו במעות העיסקא כמו שקנה אלא כמו שהיא שוה עתה. וכן אם נתן לו סחורה בעיסקא ודרך לשכור כתף להוליכה לשוק, צריך לחשב שכר הכתף מכלל הוצאות הקרן אפי' לא שכר כתף אלא נשא בעצמו. ואף על פי שקבל שכר עמלו בשלימות אין המשא בכתף בכלל זה במקום שלא נהגו כן שישא המקבל בעצמו. וצריך הוא ליהזר שלא לעשות שום טובת הנאה להנותן כמו שצריך כל לזה ליהזר מלעשות למלוה משום איסור רבית.

מ. וצריכים לחלק בשוה הריוח שיהיה הן רב הן מעט ואסור לקצוץ ריוח ידוע להנותן אף שחצי הריוח לא יהיה כל כך. ואע"פ שמכירה היא זו, מ"מ זה שקיבל המעות אם פוסק⁴⁷ לו ריוח ידוע נראה כלוה ממנו ברבית. ואפי' אם אחריות כל המעות על הנותן בין מאונסים בין מהפסד עיסקא שתהיה בזול, אעפ"כ מתחלף הוא במלוה ברבית. אבל אם כל האחריות אפי' מגניבה ואבידה הן על הנותן מכל המעות, שנמצא שהמקבל אינו אלא כשלוחו, יש להקל⁴⁸. וכן יש להקל בכל רבית של דברי סופרים אם נוטל הרבית מקבל עליו כל אחריות אפי' מגניבה ואבידה מכל המעות.

מא. וכל זה כשקוצץ לו דבר קצוב אף אם לא ירויה כ"כ. אבל אם קוצץ לו דבר קצוב בין שירויה הרבה בין שלא ירויה אלא כשיעור שקצץ לו יתנו לו, ובאם לא ירויה כלום לא יתן לו כלום, ובאם ירויה פחות משיעור שקצץ לו יתנו לו ולא ישלים מביתו לשיעור זה, ה"ז מותר אף אם אחריות גניבה ואבידה הן על המקבל מכל המעות כדינו שהוא שומר שכר ואחריות האונסים והפסד בסחורה שהוזלה היא על שניהם בשוה. [ויש חולקין ע"ז וחוששין משום רבית של תורה אבל המנהג

⁴⁶ שהרי הוא לזה גמור על חצי הלואה כיון שאחריות הפסד עליו. אבל אם כל האחריות אפי' מגניבה ואבידה הן על הנותן מכל המעות, המקבל אינו אלא כשלוחו ומותר (כדלקמן סעי' מ).

⁴⁷ בשעת קבלת העיסקא, דדומה לחכירי גרשאי (ב"מ סח, א). אבל אם אחר זמן קונה הריוח של הפלגא פקדון, (פעמים ש) מותר. שהרי עכשיו הוא שנתחדש הרצון אצל המלוה למכור חלקו ולמקבל נתחדש הרצון לקנות (ראה שו"ת צ"צ יו"ד סי' פו. פס"ד צ"צ ריו, א).

⁴⁸ כדעת רמ"א סי' קעז ס"ו. ועיין ש"ך שם סקיי"ח ובסי' קעז סק"ב.

קיצור דיני רבית ועיסקא

פשוט להקל לעשות ממרנות⁴⁹ שהם שטרי עיסקא עד⁵⁰. ומ"מ צריך לזוהר בכל דרכי היתר לקיחת ריוח, שלא להזכיר בין בכתב בין בעל פה, קצבה לריוח ליתן דבר

⁴⁹ שטר חוב שנכתב לא על שם המלוה אלא "לכל מי שמוציאו".

⁵⁰ שהמקבל קוצץ לו דבר קצוב בעד הריוח אם ריוח כן בסחורה זו, ועל יסוד מחצה מלוה ומחצה פקדון מתחילה ועד סוף (שלכן אחריות ההפסד צריך שיהי' על שניהם). וראה בשו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן סד שמשביר דמשו"ה גאדי העולם מהיתר שבשטר עיסקא הנהוג באותה תקופה שתיקן מוה"ר מענדל מקראקא [שכולו באחריות הנותן עד שיעלה הריוח לסכום שקבעו, ומאז עד זמן הפירעון היא הלוואה במקבל, ע"פ טור ושו"ע סי' קסז], כדי שאם יתעכב המעות לאחר זמן פרעון יצטרך המתעסק ליתן הריוח ממה שמגיע לחלקו אף לאחר זמן הפרעון (כמבואר כאן בפנים, ע"פ המבואר בט"ז סי' קעז ס"ק לא). דבהיתר דמוהר"ם הנ"ל, שלאחר שיעלה סכום הריוח לנותן המעות לסך פלוני כל המעות נשאר בידו בתורת הלוואה, לא שייך לומר כן לכאורה, שהרי לאחר שהמעות בידו בתורת הלוואה, קשה לומר דיעשה מעצמו אחר כך עוד הפעם לפקדון.

[ואולי יש להוסיף, שמה שלא הביא אדה"ז (שע"פ) מותר לעשות ככהיתר דמוהר"ם [שכולו באחריות הנותן עד שיעלה הריוח לסכום שקבעו, ומאז עד זמן הפירעון היא הלוואה באחריות המקבל], נראה לענ"ד שהוא משום שסובר שבאופן זה יצטרך הנותן ליתן להמקבל שכר עמלו בשלימות.

דנהג הטעם שמותר ליתן להמקבל רק "דבר מועט" מיוסד על דין העיסקא המבואר בש"ס (שם קדב) ד"האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון", "דתקון רבנן הך תקנתא דניחא להו לתרווייהו" (רש"י שם). דמכיון שהמקבל טורח בשביל שניהם **ביחד**, אינו צריך לשלם לו אלא דבר מועט בעד שכר עמלו, שהרי הוא טורח גם בשביל עצמו, וכדאיתא שם בגמרא (א, טו) "דאמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי". (ולהעיר שלפעמים יש גם **ריווח** להמקבל בחלק המלוה שלו באופן זה, עיין היטב בט"ז קעז, ט).

אבל כשאחריות הסחורה היא כולה על הנותן עד שיעור הקציצה, ולאחריו היא כולה על המקבל, הרי המקבל נעשה לזה גמור על כל המעות לאחר שהרוויח כשיעור הקציצה, וכדי לקבל הלוואה זו, טורח הוא בשביל הנותן עד שיעור הקציצה! ואע"פ שהמתעסק מקבל מהנותן דבר מועט בעד שכר עמלו, הרי בסעיף יד פסק רבינו **שאסור ללוה לעשות למלוה מלאכה בזול** יותר מלשאר כל אדם כדי להרויח לו הזמן "הרי זו רבית של תורה" (כדעת הש"ך סוס"י קס בשם תשובת מבי"ט ח"א סי' כג דף ט ע"ב). וא"כ כ"ש כשעושה כן כדי לקבל הלוואה מהנותן שהיא רבית קצוצה **לכו"ע** (ראה שו"ע סי' קסו סעיף ב ובש"ך שם ס"ק זח-ז).

ואין להקשות מטרשא דרב חמא (ב"מ סה, א. סעיף יט בשו"ע אדה"ז) שהי' מוכר סחורתו במקום הזול כשער הנמכר במקום היוקר, וקבל עליו אחריות הסחורה בהולכתה לאותה העיר עד שתמכר שם, דאמרינן שהלוקח הוא כשלוהו למכור סחורתו ולאחר שמכרה שם הוא נעשה לזה על המעות לעשות בהם צרכיו עד שיגיע זמן הפירעון למוכר, והי' מותר לרב חמא לעשות כן משום דנקטי להו שוקא (כמבואר שם), דשם הוי דרבנן משום דאין שם הלוואה רק ממכר ודי בהיכר בלבד (כדלעיל סעיף יט ובהע' 15). וראה פס"ד צ"צ ריטב.

ולהעיר גם מביאור הגר"א שם שהאריך לסתור פסק השו"ע כאן וממקור מים חיים שהאריך לישב דברי השו"ע. ולכאורה, מ"ש המקור מים חיים בסוף דבריו שאין כאן אלא רבית מוקדמת, ליתא לפי דעת אדה"ז.

קצוב לכל שבוע או חדש או שנה, אע"פ שאם לא יהיה ריוח לא יטול כלום⁵¹ ויחשוב זה שנטל על הקרן. אלא יכתוב סתם ליתן בסוף הזמן כך וכך וכשיגיע הזמן יכתוב שטר אחר או אפי' בלא שטר כלל אם נתרצו שיהיה העסק בידו על דרך היתר זמן הראשון. ואפי' לא דבר עמו כלל בסוף זמן הראשון, מן הסתם עיכבה על דרך היתר הראשון. (ואם עיכבה פחות מזמן הראשון ובא הנותן ליטול העיסקא מידו, אין להם לחשב הריוח בפירוש לשבועות וחדשים אלא יתן בסתם לפי ערך הזמן שעבר.)

מב. וכל זה כשאותן המעות שמקבל הן עצמן עיסקא שמתעסק בהן להרויח ואינו מוציא אותן ביציאותיו. אבל אם הוציא יתר מחצי המעות שהן הלואה ביציאה שאין בה ריוח כגון לצורך פרנסתו או דירתו או פירעון חובו, בין ברשות הנותן בין שלא ברשותו, הרי מיד נעשו מעות אלו הלואה עליו וכל הריוח שלו ואם נתנו להנותן הרי"ז רבית גמורה⁵². ואם צריך ללוות ממעות העסק לפי שעה להוציא ביציאותיו ונתן לו בעל המעות רשות ללות מהן, אזי כשיחזיר המעות אחרות תחתיהן יזכה אותן להנותן על ידי איש אחר שיגביהן בשבילו. אבל אם לוח מהן שלא ברשותו, מלבד מהאיסור של תורה ששינה מדעת הנותן, אין חזרה על ידי איש אחר מועלת להתיר הרבית עד שיחזירן ליד הנותן.

---

⁵¹ כרייה, אלא ינכה לו מן הקרן (כבפנים), מ"מ אסור. שמכיון שנוטל **דבר קצוב** בכל סוף שבוע או חודש, נראה כ"ריוח קצוב" שבסוף סעיף מ. וראה לקמן בהע' 79.

ולכתוב בו "שאם יומשך הזמן יומשך העיסקא", כתב הצ"צ (שו"ת סוס"י קב וסי' רצט) שמסתימת לשון אדה"ז בסעיף מא ("יכתוב שטר אחר") ומדלא מצא תקנה לכתוב בנוסח הני"ל, משמע ש"הוכך בזה להחמיר", דהוי כאילו כתוב בשטר קצבה לשבועות וחדשים. אבל ראה שם שמסיים ד"ודאי יש לגבות בו דיעבד עכ"פ" (וכדלקמן בהע' 80).

⁵² ואם היתה ברשותו, הרי זה רבית גמורה של תורה (כמבואר בפנים שו"ע אדה"ז סעיף מג, הובא לקמן בהערה 53) אף אם הנותן קיבל עליו כל האחריות אפי' מגניבה ואבידה מכל המעות וכל הסחורה, שאין קבלת האחריות על הנותן מועלת להתיר רבית של תורה (רמ"א סי' קעז ס"ו. דלא כיש מתירין שהביא בסי' קעו ס"ו בהג"ה. ודלא כש"ך שם סק"ב ובסי' קעז סק"כ, וכמבואר כ"ז בסעי' מג בפנים שו"ע אדה"ז). ואם עשה כן שלא מדעתו, הרי"ז אבק רבית כיון שלא קצץ עמו כן כששינה מדעת הנותן (כדלעיל ס"ס יד). אבל כשאינו נותן לו רשות להוציאן ואינו מוציאן ביציאותיו אלא מתעסק באותן מעות עצמן להרויח, מועלת קבלת כל האחריות (אפי' מגניבה ואבידה) מכל המעות אף להתיר הקפיצה (כדלקמן סעי' מג בפנים שו"ע אדה"ז, וכדלעיל סעי' מ).

קיצור דיני רבית ועיסקא

מג. ואם יש לו איזה סחורה בעין⁵³ כדי המעות של חצי הפקדון, רשאי להוציאן ביציאותיו מדעת הנותן ולהקנות לו הסחורה⁵⁴ כפי מה שהיא שוה עכשיו.

מד. והרוצה ליתן מעות בעיסקא למחצית שכר ושיהיה הקרן שלו בטוח וכל האחריות יהיו על המקבל, אין מועיל לו שיוסיף להמקבל בשכר עמלו אפי' ליתן לו מתנה מרובה כדי שיקבל עליו אחריות יותר מדינו⁵⁵ לפי שכל שהנותן הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד נעשה הכל הלואה⁵⁶ ואסור מד"ס. אלא כיצד יעשה, יתנה עמו שלא יקנה אלא סחורה פלונית או שילוח אותן לנכרים ברבית על משכונות של כסף וזהב וכיוצא בו ויתנה עמו בפירוש שאם ישנה ויעסוק בהן בסחורה, יהיה כל ההפסד

---

⁵³ בעת שרוצה להוציאן ביציאותיו [עי' היטב בשו"ת צ"צ יו"ד סי' פט]. אבל כשאין לו סחורה בעין כדי המעות שרוצה להוציא ביציאותיו, הנה כשהנותן נותן לו רשות להוציאן ביציאותיו ועכשיו כל המעות הלואה אצלו כשיוציאן, הרי הפסיקה שפוסק עמו למחצית שכר היא רבית של תורה, ואין תקנה אלא ע"י שיזכה להנותן מעות אחרות ע"י אחר ויקנה בהן (אדה"ז בפנים). ודלא כחוו"ד (סי' קעז ביאורים סק"ו) דמתיר מטעם שליחות [עי' שו"ת צ"צ שם].

⁵⁴ [בהחצי מעות פקדון שנתן לו בתחילת העיסקא, דכמו] שעשאו חכמים נתינת המעות כאילו הוא קנין גמור להיתר רבית של דבריהם [כדלעיל סעי' כג], ה"ה אם אין נותן לו עכשיו מעות כלל אלא שחייב לו מכבר אינו צריך להקנות לו בקנין סודר כל שיש לו עכשיו כולה בעין (אדה"ז בפנים וכדלעיל סעי' כז), ודלא כחוו"ד (סי' קעז ביאורים סק"ו) דאסר אא"כ כבר היו בידו בעת שסיכם אתו על העיסקא או אם קנו בקנין סודר על זה מהמקבל (מטעם דמלוה ע"פ לא קנה). ועי' בשו"ת צ"צ יו"ד סי' פט שראיתו של אדה"ז הוא מדין מעמידים מלוה על פירות [עי' שו"ע סי' קסג סעיף א] ושהטעם הוא כמבואר בתו"ט ר"פ א"נ. ושם בד"ה ויין אין לו: "דע"י מעות הלואה קונין במי שפרע... לאיסור רבית... כיון שאין כאן אלא איסור רבית דרבנן יכלו רבנן למימר דקנה ושוינהו כאילו זכה בהם וקנאם... ולאו דוקא שיש לו מעות עכשיו אלא דאפי' אין לו מעות עכשיו מותר כשיש לו. לפי שקנאו במי שפרע מכה הדמים שנתחייב לו." ולהעיר מצ"ע פס"ד רטו, ד.

⁵⁵ דלעיל סעי' לו (שהוא כשומר שכר עליו).

⁵⁶ כמבואר בפנים שו"ע אדה"ז סעי' לד, הובא לעיל בהערה 36.

עליו בין מאונסין בין מזול (ואפילו⁵⁷ הפסד שאינו בא מחמת השינוי). והמקבל מותר לו לשנות לכתחלה לטובת הנותן⁵⁸ ויעסוק בהן בסחורה ויתן לו חצי הריוח⁵⁹ וכל האחריות עליו.⁶⁰

מה. עוד יש דרך אחרת שיהיה הקרן בטוח אף שכל האחריות על שניהם בשוה אלא שקיבל עליו המקבל שלא יהיה נאמן בשבועה שאירע לו הפסד באונס רק יברר בשני עדים כשרים ואם לא יברר בעדים יתחייב לשלם כל ההפסד מן הקרן.⁶¹ אבל אסור להתנות עמו כן על הריוח שלא יהיה נאמן בשבועה לומר שלא היה שם ריוח, שכיון שהוא ספק מתחלתו אם יהיה שם ריוח אין לו לומר לו איני מאמינך.

מו. ויש דרך אחרת להתיר להוציא המעות ביציאותיו רק שיהיה לו סחורה בעד כל סך המעות שנותן לו ומוכרה לו בין בשויה בין בפחות משויה בעד מעות הללו ומקנה אותו לו בקנין סודר, בתנאי שאם לא יתננה לו לזמן פלוני, יתחייב בקנין

---

⁵⁷ דאם המקבל מקבלו עליו בלבדו יש בזה משום רבית אלא אם כן מתנה עמו בפירוש שאם ישנה יהיה כל ההפסד עליו אפילו הפסד שאינו בא מחמת השינוי (אדה"ז בפנים).

והנה גם בש"ך חו"מ סי' קפג סק"ט כתוב דאף ששינה מהשליחות אין אחריות אונס שלא בא מחמת השינוי עליו. ועי' בקצוה"ח שם סק"ה ובנתיבות (משה"א) סק"ז שהקשו עליו דהמעות נעשו הלואה בידו. אבל אף לפי שיטתם מועיל היתר זה, דשאני הכא שלא נתכוין להוציאם מחזקת בעלים כששינה והמפקיד התנה כך רק כדי להפוך האחריות על המקבל בשינויו (כמ"ש בתשובת רבנו ברוך בתשובת מיימונית משפטים סי' כט). וא"כ אי אפשר לחייב את השליח באונסין שאינם באים מחמת השינוי עד שיקבל השליח דבר זה בפירוש, ו"זו מותר משום דאין כאן מלוה ולוה כי אם המשלח ושליח כיון שיקבל עליו כל אחריות שבעולם ומתנה שומר חינם להיות כשואל" (קונטרס הרבית לבעל הסמ"ע דרך ארוכה סי"ז).

⁵⁸ ו"אינו עושה איסור כי המפקיד התנה כך כדי להפוך האחריות על המקבל בשינויו" (תשובת רבנו ברוך שם). ואף שהנותן דעתו גם כן שישנה וירויה הרבה ויהיה כל האחריות עליו, אין בזה משום הערמת רבית הואיל וקבלת כל האחריות על המקבל אינה אסורה אלא מדברי סופרים, מפני שהנותן הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (אדה"ז בפנים).

⁵⁹ ו"אינו רבית במה שנותן לו חצי מה שהותירו לפי שלא נתכוין להוציאם מחזקת בעלים כששינה כי אם להשתכר יותר נתכוון" (תשובת רבנו ברוך שם).

⁶⁰ ואף שכשהמקבל משנה וכל האחריות עליו הרי הנותן הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד, מ"מ כיון שאם לא היה משנה היה הנותן קרוב לשכר ולהפסד כמו המקבל, מותר שהרי המקבל מדעת עצמו הוא משנה ואינו כשלוחו של הנותן בשינוי זה (אדה"ז בפנים).

⁶¹ תרומת הדשן סי' שב. וכמ"ש בקונטרס בעל הסמ"ע דרך ארוכה סי"ז. ומשום רבית אין כאן כיון שאם יוכל לברר בעדים יהיה קרוב להפסד כמו לשכר (אדה"ז בפנים).

קיצור דיני רבית ועיסקא

סודר זה מעכשיו לפרוע בעדה אפ"ל עד הכופל משויה⁶² לזמן פלוני אפ"ל לזמן אחר רחוק מזה. ואם אין לו⁶³ סחורה זו אלא שנקבע השער, מותר⁶⁴ להתנות עמו שאם לא יתננה לו כשער הזה לזמן פלוני, יתחייב מעכשיו לפרוע לו אפ"ל לזמן אחר רחוק מזה, עד הכפל משויה. (ואם אין לו סחורה זו וגם לא נקבע השער, יתנה עם הלוח בפירוש שנותן לו מעות הללו עכשיו שימכור לו בעדם כסף צרוף⁶⁵ ויתננו לו בו ביום כפי שוויו אשר ישוה הכסף בעת שיתננה לו ולא בזול כלל⁶⁶ ושם לא יתננה לו בזמן פלוני, יתחייב מעכשיו לזמן פלוני סך פלוני כפי הקרן עם הריוח שמתפטר עמו. ואם רוצה להלוותו לכמה שנים, יתנה עמו שאם לא יפרע לו כל הסך לזמן

---

⁶² כי אין זה שכר המתנת הפרעון שהוא ריבוי ממון שמתרבה בהמשך הזמן אלא קנס הוא שקנס את עצמו ומיד שעבר הזמן ולא נתנה לו ברגע הוא נתחייב בקנס כולו. וכיון שהוא דרך קנס אין לחוש במה שפורע לו במעות כמו שחששו בזה בשאר כל מקדים מעות על הסחורה [בסע' כח] (אדה"ז בפנים).

⁶³ מה שנוהגין במקצת מקומות לכתוב בשטרי חובות שהלוח מודה שיש לו כדי שיהיה מותר למכרו בפחות משויו בשביל שמקדים לו המעות, אין זה מנהג יפה כי אין הודאת שקר מועלת כלום [וראה גם פתחי תשובה סי' קעג סק"ז]. ואצ"ל אם הלוח אינו יודע כלל ענין ההיתר הכתוב בשטר חוב שהרי להיתר איסור רבית אי אפשר אלא ע"י קנס במקרה וממכר וזה לא נתכוין למכור כלל אלא ללוות הלואה גמורה והאיך יקנה המלוה אם הלוח אינו מקנה לו. ואי"צ לומר אם המלוה אינו יודע ענין ההיתר שאינו מתכוין לקנות כלל (אדה"ז בפנים).

⁶⁴ שכל שהקדמת המעות על הסחורה הוא בהיתר גמור על דרך שנתבאר למעלה שוב אין בזה משום רבית במה שפורע בעדה אפילו עד הכפל לזמן פלוני בשביל שלא נתנה לו בזמן שקבע לו (אדה"ז בפנים).

⁶⁵ לשונות של כסף וכיו"ב.

⁶⁶ שבזה אין שום חשש איסור אף אם אין שער כלל לכסף צרוף וגם הלוח אין לו כסף צרוף כלל, כיון שאינו מוזיל כלל בשביל הקדמת המעות (אדה"ז בפנים).

פלוני, כל מה שיהיה נשאר חייב לו יהיה לו להלוה שיתן לו בעד זה כסף צרוף⁶⁷ בו ביום כפי שויו אשר ישוה בעת נתינתו אותו ובאם שלא יתננה לו בו ביום, בעד סך שיהיה נשאר חייב לו בו ביום יתחייב בקנין סודר זה מעכשיו לפרוע לו לזמן פלוני סך פלוני כפי הקרן עם הריחה שמתפשר עמו. ויכול להתנות לשנים רבות רק שיקנה ממנו על כל חיובים אלו ויכתבם בשטר חוב או בשטר אחר. (ומכיון שכל קנס יש בו משום אסמכתא, צריך לקנות ממנו בבית דין חשוב או שכתוב בשטר⁶⁸ שקנו ממנו בבית דין חשוב שזה מועיל אף שלא היו שם בית דין כלל, רק שקנו ממנו בקנין סודר בפועל ממש.) ויש אומרים⁶⁹ שאין היתר זה שבדרך קנס מועיל אא"כ הלוקח אינו מחויב להמתין אלא יכול לתבוע הקרן מיד שעבר זמן נתינת הסחורה ואעפ"כ לא יפטר המוכר מהקנס לזמן שקבע לו לפרעו לו. וכל ירא שמים יחוש לדבריהם. ואם הוא בענין שאם ירצה המוכר לפרעו קודם שיגיע זמן פרעון הקנס לא יתחייב לפרעו כל הקנס בשלימות והלוקח מחוייב לקבל ממנו הפרעון אסור לדברי הכל.

⁶⁷ כדי שבכל פעם שלא יתננה לו בו ביום, בעד סך שיהיה נשאר חייב לו בו ביום, יתחייב **חיוב חדש** מיד שעבר זמן נתינתה. והטעם שצריך לזקוף המעות דמי מכר ליתן לו כסף צרוף בעד כמות הסך שיהיה נשאר חייב לו בו ביום, ואינו יכול להתנות עמו להתחייב לפרוע לכל שבוע ושבוע (באופן שהקנס של כל שבוע חל ברגע אחת שבסוף כל השבוע וכל השבוע ממתין בחנם שאף אם יפרענו ביום שביעי לא יתחייב בקנס של שבוע זה) הוא מפני שמיד שעבר זמן נתינת הסחורה נעשו המעות חוב עליו (וע"ד המבואר לעיל בהע' 12 ובסעי' יח בפנים שו"ע אדה"ז), ובכל חוב אסורה הרבית גמורה מן התורה כמו בחוב של הלואה. וכיון שמתחייב ליתן דבר קצוב בכל שבוע או חודש הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה והקנס אינו אלא הערמה. וכל היתר שאינה אלא בדרך ערמה אינו מועיל כלום מן התורה (כדלקמן סעי' מח ובהע' 79 שם). אבל כשמתנה עמו לזקוף המעות דמי מכר ליתן לו כסף צרוף בעד כמות הסך שיהיה נשאר חייב לו בו ביום, אינה אלא אבק רבית ומותר בדרך קנס.

⁶⁸ וצוה הלוה לכתוב בשטר שקנו ממנו בבית דין חשוב (כדלקמן הלכות עדות סעי' יב) או שחתם בשטר בכתב ידו. או שקנה ממנו בק"ס אחר שראה מה שכתוב בשטר שקנו ממנו בבית דין חשוב וסבר וקבל (נ"ל). וצריך להזהיר לרבים שטועין בזה ואין קונין בקנין סודר כלל וגובין בשטרות אלו שלא כדין (אדה"ז בפנים).

⁶⁹ ש"ך סי' קעז סוף סקל"ו (רבית גמור הוא). ודלא כמו שרצו כמה אחרונים [חוו"ד (ביאורים ס"ק יח), אמרי ברוך ואמרי בינה] לשנות הגירסא בש"ך מ"רבית גמור הוא" ל"היתר גמור הוא". ולהעיר מחכמת שלמה שתמה מאד על החוו"ד בזה "דאין לשון השי"ך מורה כלל כן".

מז. וכל היתר זה שבדרך קנס אינו אלא כשפורע לו מעות בעד סחורה⁷⁰ שמכר לו. וכן בחוב של הלואה, אם אמר לו לפרעו בסחורה יותר מחובו בדרך קנס אם לא יפרענו לזמן פרעון מותר.⁷¹ וללוות על המשכון ששוה יותר מחובו ולומר לו בשעת ההלואה "אם לא אפרעך לזמן פלוני יהיה המשכון קנוי לך" יש מי שאוסר⁷² אפי'.

⁷⁰ אבל אם הוא על מעות שחייב לו מחוב של הלואה וקנה ממנו שאם לא יפרענו מעותיו לזמן פלוני יתחייב לפרוע לו כך וכך קנס, אסור משום הערמת רבית. שכיון שפרעו מעות יותר ממה שהלווה נראה כמלוה ברבית, משא"כ כשפורע לו מעות בעד סחורה (אדה"ז בפנים).

⁷¹ שכיון שהלווה מעות ומקבל סחורה אין הרבית נכרת כל כך (אדה"ז בפנים).

וראיתי בחו"ד סי' קעז ס"ק טו שרצה לחלוק בסברא על הקדמונים הלא המה הר"י מיגאש [ב"ב קסח,א] והרשב"א [שו"ת ח"ב סימן ב] והריטב"א [שו"ת סי' לה] ובעל התרומות [שער מו ח"ד סי' לב] והריב"ש [סימן שלה] וסייעתם (והשו"ע וני"כ) שקטנם עבה ממתניו. לכן לא תשמעו אליו, ואליהם תשמעון. ומה שהביא סמך לדבריו מדברי התוס' (ב"מ דף סה ע"ב ד"ה לא תמכרם) דתירצו שאינו משתכר שכר ידוע בהלואתו ולא תירצו שמותר משום קנס, צע"ג שהרי גם הרא"ש שם (בדין כ"ה) מתרץ כתיירוצם, אף שמוכה מתשובתו [שו"ת הרא"ש כלל ע"ב דין ז] שדעתו להתיר הקנס בהלוואה, וכמ"ש הטור בשמו בחו"מ סי' עג סעי' יד (שהוא נגבה אם היה "בקנין ומעכשיו ובבית דין חשוב"). ועד"ז מצינו בריטב"א שבשיטה מקובצת (שם) [וכמובא בחידושי רעק"א (שם ד"ה מתני' הרי היא שלו)] ובדברי אדה"ז כאן בפנים השו"ע.

[ובביאור דברי התוס' והרא"ש והריטב"א ואדה"ז יש לומר דס"ל שמכיון שלא התנה המלוה בפירוש בדרך קנס, יש לפרש דבריו שמבקש ממנו להוזיל לו בשכר הלואתו, ולא משום קנסא (ומיושבת בזה קושיית רעק"א בסי' קסג ע"ש, וכדלעיל הע' 25), ומשו"ה לא הו"ל להתיר אם לא משום שאינו משתכר שכר ידוע בהלואתו. ויש להאריך ואכ"מ.]

⁷² משום הערמת רבית (עי' שו"ע סי' קעז סעיף יז). שכיון שנותן לו יותר מחובו בשעת הלואה ממש נראה כמלוהו ברבית. אבל שלא בשעת הלואה ממש מותר לומר לו כן (אדה"ז בפנים ע"פ ש"ך שם [סי' קעז סקל"ד] ע"פ ארחות חיים סי' לה (בסוף הספר, השמטות לסימן לה ע' 632 ד"ה כתב [השני])). וראה הגהות יד שאול שהסברא היא דשלא בשעת הלואה ודאי קונה משכון, משא"כ בשעת הלואה (ע"פ חו"מ רס"י עב). וסברא זו צריכה עיון שהרי מדהתיר הארחות חיים שם שלא בשעת הלואה דוקא כשאמר מעכשיו, מוכח שבשעת הלואה אסור אפי' מקנהו לו מעכשיו (וכמ"ש אדה"ז כאן), וכשאומר מעכשיו ודאי קונה (ומעכשיו) כשלא יפרע לו בזמן (כדלקמן סעיף עא וע"ש בהערה 152). ולאידך גיסא, אפי' שלא בשעת ההלואה דקנה לאו למימרא דלגמרי הוא שלו אלא לענין כמה דברים (עיין בנתיבות סי' עב ביאורים סק"ה). ונראה לענ"ד דמשו"ה אסור משום הערמת רבית בשעת הלואה דוקא, דנראה כרבית קצוצה (דלעיל סעיף יד). אבל כשאומר כן שלא בשעת הלואה שאין הרבית אלא מדרבנן (כדלעיל סעיף יד), מותר להערים (כדלעיל הערה 58). ולהעיר מאו"ת רס"י עב.

מקנהו לו מעכשיו. ואם המשכון הוא בית או שאר קרקע מותר⁷³ אפ' בשעת הלואה ממש. אבל אסור להתנות עמו שאם יבא למכור הבית לא ימכרנו לאחר אלא לו בדמים הללו שהן פחות משויה מפני שהיא רבית גמורה⁷⁴ שמתחייב לו להוזיל בשכר הלואתו.⁷⁵

מח. וכל היתר שבדרך קנס אינו אלא כשחיוב כל הקנס כולו חל ברגע אחד מיד שעבר זמן פרעון המעות שחייב לו או מיד שעבר זמן נתינת הסחורה⁷⁶ אבל אם חיובו חל מעט מעט בהמשך הזמן⁷⁷ הרי"ז רבית גמורה של תורה. ואפ' אם אמר לו הריני מתחייב לפרוע לך לזמן פלוני ואם לא אפרעך שבוע אחר זמן ההוא הריני חייב לך מעכשיו לפרוע הקרן עם הקנס מיד ואם לא אפרע עד אחר שיעבור עוד

---

⁷³ ריב"ש סי' שלה. ש"ך סי' קעז סקל"ה. דברקע כיון שאין אונאה לקרקעות (כמ"ש בחו"מ סימן רכז סעיף כט) וגם אין כיוצא בו נמכר בשוק, כל שהוא דרך מקח וממכר שאינו נראה כרבית, מותר (ע"י ש"ך סי' קעג סק"ב).

⁷⁴ בש"ך סי' קעב סקכ"ט בשם הב"ח (עמוד תמט ד"ה כתב [הראשון]) והריב"ש (סי' שה וסי' תסד) כתוב זהו אבק רבית משום דצד אחד ברבית הוא דרבנן ותמה עליו הצ"צ (פס"ד ריח,ג) "דהריב"ש כ' בפ' להיפך סי' ש"ה ותס"ד דצד אחד ברבית הוא דאורייתא לרבנן, ועיין שם שמסיק זהו רבית קצוצה. ואע"פ שהיא ע"י מקח וממכר, ובסי' קעג סק"ו הביא הש"ך שיש מחלוקת בין הפוסקים ברבית ע"י מכירה - כשהיא עבור הלוואה - אי היא דאורייתא, דלהמבי"ט היא אבק רבית ולמהר"י בן לב (הוא מהר"ר יצחק בן לב) היא רבית קצוצה, פסק הצ"צ (בדפים ריט-רכ) שהעיקר כמהר"י בן לב. וע"ש בצ"צ (ריט,א) שהביא מספר שער משפט ראי' מתשובת הרא"ש כלל פ"ט ס"ט דהו"ל רבית דאורייתא, ובסוף דבריו (רכ,א): "וההוות דעת סי' קעג [חידושים סק"ה] כ' יש מחלוקת בין הפוסקים כו' ולא ראה תשו' הרא"ש שהביא השער משפט. גם לא תשו' מהר"מ שבמרדכי".

⁷⁵ משא"כ כשמקנהו לו מעכשיו הרי זה כמכר וגם אינו מתחייב לו להוזיל לו בשכר הלואתו שהרי בידו למכרו לאחר ולפרעו בזמנו נמצא שאינו משתכר שכר ידוע בהלואה זו (אדה"ז בפנים).

⁷⁶ שמיד שעבר זמן נתינת הסחורה נעשו המעות חוב עליו ומשום הכי אסורה הרבית מן התורה (אדה"ז בפנים) (כשחיובו חל מעט מעט בהמשך הזמן (כבפנים)).

⁷⁷ כגון שאמר "אם לא אפרעך חובך לזמן פלוני הריני חייב ליתן לך כך וכך קנס בכל שבוע ושבוע או בכל חודש וחודש" וכן במקדים מעות על סחורה אם אמר לו "אם לא אתן לך הסחורה לזמן פרעון הריני חייב לפרוע לך מעותך וכל זמן שלא אפרעך הריני חייב ליתן לך קנס כך וכך בכל שבוע או בכל חודש" (אדה"ז בפנים).

קיצור דיני רבית ועיסקא

שבוע אחד הריני חייב לפרוע כך וכך קנס עם הקרן מיד⁷⁸, הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה⁷⁹ והקנס אינו אלא הערמה. וכן בכל דרך היתר שעושין בהלוואה כגון בעיסקא אם יזכיר קצבה לשבועות או חדשים⁸⁰ הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה ואינו מועיל כלום מן התורה.⁸¹

מט. וכן האומר לחבירו "הלוני מנה" ואמר לו "מנה אין לי חטים במנה יש לי" ונתן לו חטים במנה כשער שבשוק ואח"כ חזר וקנה אותן⁸² החטים ממנו בפחות אפי' לאחר זמן, כשהחטין היו עדיין שוות מנה בשער שבשוק⁸³, הרי זה אסור לפרוע

---

⁷⁸ שנמצא הקנס של כל שבוע חל ברגע אחד שבסוף כל שבוע וכל השבוע ממתין בחנם (אדה"ז בפנים).

⁷⁹ שמיד שעבר זמן נתינת הסחורה נעשו המעות חוב עליו, ובכל חוב אסורה הרבית גמורה מן התורה כמו בחוב של הלוואה (כדלעיל הע' 12 761). וכיון שמתחייב ליתן דבר קצוב בכל שבוע או חודש, הדבר מוכיח שהיא רבית גמורה והקנס אינו אלא הערמה. וכל היתר שאינה אלא בדרך ערמה אינו מועיל כלום מן התורה (ע"פ המבואר כאן בפנים שו"ע אדה"ז. אבל ראה לקמן הע' 81). ואינו דומה למחייב את עצמו קנס אם לא יפרענו לזמן פלוני שאינו אסור משום הערמת רבית אלא מדברי סופרים ולא מן התורה וכשפרעו מעות בעד סחורה או להיפוך מותר לגמרי לפי שכיון שאין הקנס מתרבה בשבועות ובחדשים אלא חיובו חל בבת אחת אין כאן הוכחה לומר שאינו קנס באמת אלא שחכמים אסרו מפני שנראה כהערמת רבית כשפורעו מעות בעד מעות ונתן לו יתרון (אדה"ז בפנים). וראה לעיל הע' 67.

⁸⁰ ואם כתב בו "שאם יומשך הזמן יומשך העיסקא", כתב הצ"צ (שו"ת סוס"י קב וס"א רצט) שמסתימת לשון אדה"ז בסעיף מא ("יכתוב שטר אחר") ומדלא מצא תקנה לכתוב בנוסח הנ"ל, משמע ש"יחוקך בזה להחמיר", דהוי כאילו כתוב בשטר קצבה לשבועות וחדשים. אבל ראה שם שמסיים ד"ודאי יש לגבות בו דיעבד עכ"פ" (וכדלעיל בהע' 51).

⁸¹ עיין בשו"ת צ"צ סוס"י קב וס"א רצט שמציין שכ"ה דעת הבכור שור (פסחים כא) דבדאורייתא לא מהני הערמה, ומקשה עליו וז"ל: "יש בזה מקום עיון בסוגי' בגיטין (סד, א) בענין מערימין על מעשר שני כו' ועיי' בזה בספר מקור חיים באו"ח סי' תמח סס"ק יא עיין שם". ולהעיר מפס"ד צ"צ לא, ד: "והוא בהדיא אמרי' בגיטין דס"ד דמערימין על מעשר שני כה"ג גם במעשר שני דאורייתא."

⁸² אבל אם חזר ומכר לו חטים אחרים מותר.

⁸³ רמ"א סי' קסג סעיף ג. אבל אם הוזלו, מותר.

חובו בעד החטים במעות⁸⁴ משום הערמת רבית⁸⁵. ואם התנה עמו המלוה כשהלוהו החטים שיחזור וימכרן לו בפחות משווין הרי זה כמין⁸⁶ רבית גמורה ואסור בכל ענין לפורעו יותר ממה שקיבל ממנו.

ג. ויש דרך ישר לפני איש ירא ה' לצאת מידי רבית לכל הדעות וליטול ריוח קצוב ממעותיו מדי שנה בשנה או מדי חודש בחדשו וגם הקרן יהיה בטוח. והוא שיתן למי שיש לו בית או חנות שלא בתורת הלואה על המשכון אלא בתורת שכירות שישכור ממנו ביתו לעשרים שנה או יותר, כל שנה בדבר מועט⁸⁷ ויחזור

---

⁸⁴ אבל מותר לפרעו בחטים או בפירות אחרות (שו"ע סי' קסג ס"ג. ש"ך שם סק"ח [מה לי הן מה לי דמיהן]).

⁸⁵ הואיל וגם מתחלה לא ביקש ממנו להלותו חטים אלא מעות (אדה"ז בפנים). אבל אם מתחלה ביקש ממנו להלותו חטים, מותר (ש"ך סי' קסג סק"ט בשם הרא"ש (ב"מ פ"ה ס"ח) וטור (עמוד שפז)) אם משך החטים לרשותו או קנה בדרך קנין גמור (ש"ך שם סק"ו). דבקשתו נתמלאה בקבלת החטים, והמעות שקבל אח"כ תמורת החטים אינם קרן ההלואה.

והנה מדסתם רבינו כאן ולא כתב כבסעי' נ-נא שכשיש יד אחר באמצע מותר, משמע דלא ס"ל כמבואר בגידולי תרומה (שער מו ח"ג סוף אות טו), ש(יש ללמוד מהא דגבי חכירי גרשאי שאם בא אחר לחכרה מהמלוה שיכול לזה לחכרה מיני' כיון דאפסקה אחר ש)אם אמר ראובן לשמעון הלוני מנה ואמר לו מנה אין לי חטים במנה יש לי ונתן לו החטים ומכרם ללוי בתשעים, שיכול שמעון לקנות החטים מלוי בתשעים, ואין בזה שום איסור אפי' יפרע לו ראובן המנה במעות כיון דיש יד אחר באמצע. ולהעיר מהמבואר לקמן סעי' נג ובהע' 102 שם.

וראה לקמן הע' 91 שאינו מספיק להפסיקו ע"י אחר בקנין עד שירד לתוך המשכנתא או השכירות. ואפשר שמטעם זה התנה רבינו בסעי' נ לעשות כן בקרקע או חנות ולא כתב שניתן לעשות כן במטלטלין. אבל יש לומר באופן אחר, דדוקא בקרקע מותר להערים כן כיון שאין אונאה בקרקעות (ע"ד מ"ש לעיל ססעי' כא).

⁸⁶ אינה אלא כמין רבית גמור ולא רבית גמור (ב"ח סי' קסג ד"ה ואפילו. ש"ך ס"ק יא).

אבל ראה פס"ד צ"צ (דפים ר"ז, ג - רכ,א) שמפלפל ברבית ע"י מכירה או שכירות כשהיא עבור הלואה, אם היא מן התורה או מדרבנן, ומסקנתו שם שהיא מן התורה (ודלא כמסקנת תשובת מבי"ט ח"ב סי' ק"ו אלא כמ"ש בספר שער משפט בסופו בה' ריבית בסימן קעג סק"ו). ועד"ז כתב הצ"צ בתשובה (יו"ד ע"ב, קיצורים אות ג-ה).

ועיין גם במקור מים חיים שמוכיח מהריטב"א (ב"מ דף סב ע"ב ד"ה וחזר ולקחן) שהיא רבית קצוצה, וכפשטות לשון רמ"א.

⁸⁷ אף על פי שהוא שוה הרבה אלא שמוזיל לו כפי ערך המעות שנותן לו והריוח שרוצה ליטול מהן בשביל שמקדים לו פרעון השכירות מיד שזהו דבר המותר (אדה"ז בפנים וכדלעיל סעי' טז).

קיצור דיני רבית ועיסקא

וישכרנו לאחר⁸⁸ בשווייה ויטול ממנו השכירות לעצמו מדי שנה בשנה או מדי חודש בחדשו. ובאם שירצה בעל הבית להחזיר לו מעותיו אזי ינכה לו מהן כפי מה שמגיע בעד השכירות מהשנים שעברו והמותר ישלם לו וישוב לביתו. וכל אחריות הבית מאונסין אינן על השוכר אלא על הבעל הבית.⁸⁹ ואם בעל הבית רוצה להיות נשאר בביתו ולפרוע השכירות בעצמו, יבקש אחד מאוהביו שישכרנו לעצמו מהשוכר ויחזור וישכרנו לבעל הבית ובעל הבית יפרע השכירות לאוהבו והוא יפרע להשוכר⁹⁰. ובלבד שיחזיק⁹¹ השוכר תחלה בבית ויקנהו⁹² באחד מדרכי ההקנאה

⁸⁸ נלמד מדין משכנתא דטורא בסי' קסד ס"ב ובסי' קעב ס"ב.

⁸⁹ עיין ש"ך סי' קעב ס"ק א דגם הרב המגיד בשם הרמב"ן מודה בזה, ש(לדעתו) במשכנתא דטורא העיקר תלוי באם אין כח ביד המלוה לתבוע חובו. ואז מותר אף ע"פ שלא כתב לו "במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף" כדי שאם יפול הבית יפסיד המלוה. ואם במשכנתא סובר הה"מ שאחריות הבית מאונסין יכולה להיות על הבעל הבית כשאין כח ביד המלוה לתבוע חובו, כ"ש שיש להתיר כן בשכירות כיון שלא היתה כאן שום הלואה (עי' ט"ז סי' קעד סק"ה).

ויש לציין שדוקא באופן זה יקבל הנותן ריוח קצוץ וגם הקרן יהיה בטוח. משא"כ בנתן לו המעות בתורת הלואה על ביתו, אסור ללוה לקבל עליו אחריות ביתו שיפסיד אף דמי הנכייטא (כדלקמן סעיף נב. וראה ט"ז וש"ך ססי' קעד). דעיקר ההיתר שם הוא שמוריד עצמו לספק הפסד במה שמתחייב לנכות לו דבר קצוב לכל שנה ושמה לא ידור בו אלא מעט ולא תשוה השכירות כל כך (כדלקמן הערה 96).

⁹⁰ שאם השוכר יחזור וישכיר בעצמו לבעל הבית יהיה נראה כמערים ליטול ממנו מעותיו שנתן בהלואה ולא בשכירות כיון שחוזר ומשכירו לו (אדה"ז בפנים).

⁹¹ כרמ"א [בסי' קסד סעי' א] וט"ז [שם סק"ד ובסי' קעב סק"ז] (במשכנתא דטורא שממנו נלמד דין זה, כנ"ל בהערה 88). ודלא כש"ך [שם סק"ד] בשם הריטב"א (בבא מציעא סח, א ד"ה חכירי מרשאי) שמתיר "אפי' לא נחת המלוה לתוך המשכנתא כלל" שהרי בשיטה מקובצת (שם ד"ה ולאן מילתא היא בשם הר"י הונתן) השיב עליו שמ"מ מחזי כרבית. וע"ש בשיטה (ד"ה ואימת וד"ה וז"ל הרא"ש) בשם הרשב"א והרא"ש "והא דאמר בש"ס אימת קניה דאקניה היינו שהרואים יאמרו כן ואינו אלא מדרבנן, כלומר הרואה יאמר אימת קנאה זה וירד בה שהקנה אותה לבעלים אין זה אלא נוטל שכר מעותיו". ועי' בשער דעה קסד, ג. וראה לעיל הע' 85.

⁹² כלומר ועי"ז יקנהו באחד מדרכי ההקנאה ששכירות קרקע נקנה בו (ראה חו"מ סי' קצה סעי' ט).

ששכירות קרקע נקנה בו קודם שישכירונו לאחר.⁹³

נא. וכל זה כשבעל המעות אינו יכול לכוף את בעל הבית שיפדה ביתו עד תשלום השנים ששכר ממנו שאז ישוב לביתו חנם.⁹⁴ אבל אם מתנה עמו שיוכל לכופו לפדות ביתו לסוף שנה או לסוף כמה שנים ולנכות לו בעד השנים שעברו והמותר יחזיר לו הרי זו הלואה גמורה ויש בה משום רבית במה שמנכה לו השכירות פחות משויה.⁹⁵

גב. ואפ' המלוה לחבירו על ביתו והמלוה דר בו בעצמו, צריך לנכות לו השכירות בשלימות כפי שויו ואינו רשאי להוזיל לו כלום אלא אם כן הוא בענין שאם יפול הבית או ישרף יגיע הפסד להמלוה בנכוי זה שצריך לנכות לו בעד כל השנה אף אם לא ידור בה אלא יום אחד ולא יצטרך הלוח ליתן לו בית אחר לדור בו עד תשלום השנה.⁹⁶ ואין חילוק בין משכן בית או שאר קרקע או מטלטלין, אף שהמטלטלין נפחתין הרבה בתשמישן כגון להלוות על ספרים ללמוד בהם בניכוי דבר מועט לשנה, מותר אם הוא בענין שאם יארע אונס למשכון יגיע הפסד למלוה בניכוי זה שיתחייב לנכות לו בעד כל השנה אף שלא ישתמש בו אלא יום אחד ולא

---

⁹³ שקודם שקנאו באחד מדרכי ההקנאה הרי הוא בחזקת בעל הבית והמעות הן הלואה אצלו (אדה"ז בפנים. וראה לעיל סעיף טז). [משא"כ במשכנתא דסורא שממנו נלמד דין זה (כנ"ל בהע' 88), אפשר שהנחיצות להחזיק בו תחלה הוא רק מדרבנן שהרי מבואר בשער דעה (קסד, ג) שאף אם לא יחזיק המלוה במשכנתא כלל פשיטא דקנאה, דמשכנתא נקנית בכסף (כמבואר בחו"מ סי' קצה סעי' יו"ד ובסמ"ע ס"ק כ"א) ובשטר (כמבואר בסי' ס סעי' ז).]

⁹⁴ שנמצא אין כאן שום הלואה כלל כיון שאין בעל הבית חייב לו מעות כלל אלא אם ירצה מדעתו לפדות ביתו (אדה"ז בפנים).

⁹⁵ שכל המלוה לחבירו אסור לשכור דבר ממנו פחות משויו משום רבית (אדה"ז בפנים). וראה לעיל הערה 86 אי הוה דאורייתא או דרבנן.

⁹⁶ טור סי' קעב לדעת ר"י ור"ת (וכן פסק ב"י שם ד"ה כתוב בכל בו. ודלא כחוו"ד ביאורים סק"ד שכתב שאף רש"י יודה בכה"ג). שנמצא המלוה מוריד עצמו לספק הפסד במה שמתחייב לנכות לו דבר קצוב לכל שנה כי שמא ידור בו מעט שלא תשוה השכירות כל כך [דסתם משכנתא שתא וא"כ כל שנפל הבית או נשרף תוך זמן זה פשיטא שמפסיד דמי הנכיתא (ב"י שם ד"ה ולא ברירא לי)]. לפיכך אין זה ריוח ברור למלוה ולא חששו בו משום רבית בממשכן את ביתו שהוא כעין מכר קצת. אבל אין צריך שיגיע לו הפסד בקרן שהלוה לו להפסיד חובו באבידת המשכון באונס (אדה"ז בפנים ע"פ ב"י שם וב"ח שם ד"ה ומ"ש רבינו כו' שאם יפול).

יצטרך הלוה ליתן לו משכון אחר להשתמש בו עד תשלום השנה. ויתנה⁹⁷ עם הלוה שלא יוכל לפדות בעל כרחו ואז מותר אע"פ שהוא יכול לכופ את הלוה שיפדנו מתי שירצה.⁹⁸ [ויש מחמירים גם בזה⁹⁹ אבל כבר נתפשט המנהג להקל בד"ס.] אבל המלוה לחבריו סתם או הממשכן שאינו לזה מעות על המשכון אלא ממשכנו בעד חוב קדום¹⁰⁰ אסור לשכור ממנו ביתו או דבר אחר בפחות משויו בכל ענין.

נג. וכל זה¹⁰¹ כשהמלוה בעצמו משתמש במשכון או משכירו לאחר. אבל אם הלוה משתמש במשכנו או דר בביתו ופורע שכירות אפי' לאיש אחר ששכרו

⁹⁷ כיון שיש אומרים [ראב"ד פ"ו ה"ח. רא"ש סי' לד. בעל התרומות ח"ג סי' כ. וזהו טעם ההיתר דמשכנתא דסורא לדעה זו.] שאסור להשכירו בפחות משויו אלא אם כן אין לו רשות לפדותו בתוך הזמן בעל כרחו של המלוה שאז היא כמכירה כל משך הזמן שאין לו רשות לפדותו. ויש לחוש לדבריהם (אדה"ז בפנים).

⁹⁸ ככל הלוואה על המשכון.

⁹⁹ כיון שמה שיכול להוזיל לו הוא מפני שהוא כעין מכר, אם יכול לכופ את הלוה שיפדנו מתי שירצה אין זה כעין מכר גמור (וכדלקמן סעי' נה). כן דעת ר"ח (כמובא בתוס' בדף סז, ב ד"ה רבינא ושלטי הגבורים בדף לח מדפי הרי"ף) והרי"ף (לח, א: "וקיי"ל כרבינא בזביני וכו"ש משכנתא דהלוואה היא...רב כהנא ורב פפי ורב אשי לא אכלי בנכיתא דסבירא להו דאסירא...וקיי"ל כוותיה...ואלא במאי ניכול כמשכנתא דסורא דכתבי הכי במישלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף...") וזהו טעם ההיתר דמשכנתא דסורא לדעה זו. ויש להעיר שאע"פ שבהלוואה על המשכון נוהגין להקל בנכיתא אע"פ שהמלוה יכול לכופ את הלוה שיפדנו מתי שירצה (כבפנים ע"פ הגהות רמ"א סי' קעב סעיף א), אולם בשכירות אם התנו שיוכל המלוה לכופ להלוה לפדות משכנו הרי זו הלוואה גמורה ויש בה משום רבית במה שמנכה לו השכירות פחות משויה, כנ"ל סעיף נא.

¹⁰⁰ שאינו דומה למכר כלל הואיל ואינו נוטל מעות על חפץ זה כשמוסרו לו (אדה"ז בפנים ככוונת בעל העיטור במ"ש "משום דפריטי אין כאן נסכא אין כאן" [ע"פ קידושין דף ח ע"ב], הובא בב"י סי' קעב עמ' תלז ד"ה כתב העיטור. ומתורצת בזה קושיית מהר"י באסאן ז"ל (שו"ת לחמי תודה) בפתחי תשובה שם סק"ג). וכן דעת רמ"א שם ס"ג. וראה גם שו"ע חו"מ סי' קצה סעי' י"ד ובסמ"ע שם סק"א.

¹⁰¹ שהמלוה על המשכון יכול לשכרו בפחות וגם יכול לכופ את הלוה שיפדנו מתי שירצה.

מהמלוה, אסור בכל ענין משום הערמת רבית.¹⁰²

נד. במה דברים אמורים בשכירות¹⁰³. אבל במכר, אם המוכר מתנה עם הלוקח בתורת חיוב גמור שיוכל לפדות ממכרו כשיהיו לו מעות או לאחר זמן פלוני או עד זמן פלוני, אין זה מכר גמור¹⁰⁴ אלא המעות הן בהלוואה אצל הלוקח¹⁰⁵ ואסור לו להשתמש במקחו או להשכירו כל זמן שלא פדאן המוכר¹⁰⁶ מפני שהיא רבית

---

¹⁰² שנראה כמערים ליטול שכר ההלוואה שהלווהו על ידי אמצעי שביניהם שנוטל השכירות מהלוה ונותנו להמלוה [בחור"ד סי' קעב חידושים סק"ט כתב שאם התנה הוי רבית קצוצה]. דלא התירו על ידי אמצעי [במשכנתא דסי' קעב סעיף ב'] אלא כשאין המלוה יכול לכוף את הלוה שיפדה משכנו לעולם [כמשכנתא דסורא דסי' קסד סעיף ב' שהיא כדעת ר"ח והרי"ף (כדלעיל בהע' 99)], אלא אם ירצה הלוה יהיה לו המשכון ביד המלוה בניכוי עד שיעלה הניכיון כסכום כל המעות שהלוהו שאז אין כאן הלוואה כלל כיון שאין עתיד לחזור למעותיו לעולם בעל כרחו של הלוה אלא שכירות היא זו ששוכר בזול בשביל הקדמת המעות [עי' ב"י סי' קסד. וראה ד"מ שם סק"א. ועד"ז לעיל בסעיף נא בשכירות שנלמד ממשכנתא דסורא כדלעיל בהע' 88]. ואף שהלוה יכול לפדות משכנו בתוך הזמן בעל כרחו של המלוה [לפי דעה זו (ר"ח והרי"ף)], לא נפקע שם שכירות מכל משך זמן שכבר עלה שלא פדאן כיון שפורע לו המלוה שכירות בעד הזמן שכבר עבר בניכוי שמנכה לו מחובו (אדה"ז בפנים).

¹⁰³ דוקא בשכירות אמרין שכשהבעל הבית יכול לבטל השכירות (בתוך הזמן) לא נפקע שם שכירות מכל משך זמן שכבר עלה שלא פדאן כיון שפורע לו המלוה שכירות בעד הזמן שכבר עבר בניכוי שמנכה לו מחובו (אדה"ז בסע"י נג ע"פ שי"ך סי' קעד סק"י).

¹⁰⁴ ד"ש מא לא יבא לידי מכר שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבהלוואה היו אצלו וזה אוכל פירות ברבית" (רש"י ב"מ דף סג, ד"ה לוקח). אלא שאם התנה שיוכל לפדות ממכרו לאחר זמן פלוני אין זה מכר גמור ואם התנה שיוכל לפדות ממכרו מיד אינו מכר **כלל** (ראה לעיל באו"ח סי' תמח סעיפים כא-כב). ולהעיר גם מסמ"ע חו"מ סי' רז ס"ק יא ומקרו"ח או"ח סי' תמח סעי' יא.

¹⁰⁵ שו"ע חו"מ סי' רז סעי' ו. דכיון שהלוקח צריך להחזיר לו ממכרו כשיחזיר לו מעותיו, (עדיין) אינו שלו לגמרי ומבחינתו נחשבים המעות שנתן להמוכר דמי הלוואה כיון שיצטרך לקבלם בחזרה אם יחזירם המוכר.

¹⁰⁶ דכיון ש"צד הפדייה בא לידי רבית", ו"רבית ע"מ להחזיר" אסור (ב"מ סג, א. וכלעיל סעיף ה), לכן אסור ללוקח לאכול הפירות כל זמן שהמוכר יכול לפדותו (הגהות והערות לטור יו"ד סי' קעד ובכ"מ). אבל כשכבר הוחלט אצל הלוקח ונתקיים המקח בידו, הרי הפירות או דמי השכירות שייכים לו למפרע. (בדרכי משה הארוך סימן קעד אות ג: "ואם לא החזיר לו מעותיו א"כ נודע למפרע שמקח גמור הוא ואין כאן שום רבית כלל". ולהעיר מהגהות רעק"א סי' קעד סק"ב.)

גמורה¹⁰⁷. ויש אומרים שכל שניכר מדעת המוכר שרצונו לחזור לממכרו ועל דעת כן מכר לו, ואמר לו הלוקח דברים שמשמען הוא שיחזיר לו ממכרו, אין זה מכר גמור והמעות הן בהלואה אצל הלוקח ויש בזה משום רבית גמורה. ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה.¹⁰⁸

נה. וכן אם הלוקח מתנה¹⁰⁹ שאם ירצה להחזיר לו מקחו לאחר זמן יחזיר לו מעותיו אין זה מכר גמור ואסור ללוקח ליהנות במקחו משום זה. וכן הלוקח בית או מטלטלין ונתן מקצת דמים אסור לו לדור בבית או להשתמש במטלטלין עד שיפרע שאר המעות אפי' הקנה לו המוכר בקנין סודר או באחד משאר דרכי ההקנאה מעכשיו¹¹⁰ אם לו זקפן עליו במלוה¹¹¹. וכן המוכר אסור לדור בבית אם הקנהו לו מעכשיו או בקנין סודר סתם שסתמו מעכשיו¹¹². כיצד יעשה, ישכירהו לאחר ומי

---

¹⁰⁷ **מן התורה** (כדלקמן בפנים "להחמיר בשל תורה") **כשהתנה שיוכל לפדות ממכרו מיד** (עיין לעיל הערה 104). דהא הוא דינא דאמר לו לכשיהיו לי מעות תחזירם לי מוקי לה בש"ס (ב"מ סה, ב) דלא כרבי יהודה דסבירא ליה צד אחד ברבית מותר, וקיי"ל צד אחד ברבית הוה רבית קצוצה (ט"ז סי' קעז סק"א). [בש"ך סי' קעב סקכ"ט בשם הב"ח (עמוד תמט ד"ה כתב [הראשון]) והריב"ש (סי' שה וסי' תסד) כתוב דהוי אבק רבית משום דצד אחד ברבית הוא דרבנן ותמה עליו הצ"צ (פס"ד ריח, ג) "דהריב"ש כ' בפ"ל להיפך סי' ש"ה ותס"ד דצד אחד ברבית הוי דאורייתא לרבנן", ועיין שם שמסיק דהוי רבית קצוצה. וכנ"ל בהערה 74.] משא"כ **אם התנה שיוכל לפדות ממכרו רק לאחר זמן** (ראה לעיל בהערה 104) יתכן שאינו אלא רבית (גמורה) **דרבנן** (וראה לעיל הערה 12). וכ"ז הוא שלא כדעת הסמ"ע סי' רלב סקל"ג שסובר שכל האיסור כאן הוא רק לכתחילה מפני שנראה כנוטל אבק רבית.

¹⁰⁸ ולא כרבים שנהגו להקל להלוות ברבית על משכונות כדרך מכירה שמוכרם לו הלוח וכשיגיע זמן פרעון חוזר המלוה ומוכרם לו ביותר ממה שהלוה לו שזו היא רבית גמורה לסברא האחרונה (אדה"ז בפנים).

¹⁰⁹ אבל אם אמר לו הלוקח **מדעתו** "כשיהיו לי מעות אחזיר לך הקרקע" (וכיו"ב) ושתק המוכר ולא חזקו, אין זה תנאי והמקח קיים מיד לפיכך הלוקח אוכל פירות (שו"ע רסי' קעד).

¹¹⁰ כי שמא לא יפרע לו שאר המעות בזמן שקבע לו ונמצא המקח בטל למפרע (אדה"ז בפנים).

¹¹¹ דאז נגמר המקח לגמרי אף אם לא יפרע לו אח"כ, וישאר עליו רק חוב ממון. (אבל להעיר מהמבואר בסידור בסדר מכירת חמץ: "וגם זה אינו מועיל לפי דעת גדולי הראשונים ז"ל".)

¹¹² כי שמא יפרע לו בזמנו ונמצא הבית למפרע של הלוקח ודר בו המוכר בשכר המותר של המעות שהמתין לו (אדה"ז בפנים).

שיעמוד לו הבית יטול השכירות או אם ידור הלוקח¹¹³ יתנה עמו שאם לא יפרע לו בזמנו ינכה¹¹⁴ לו השכירות ממקצת המעות שיחזיר לו המוכר.

גו. וכן המוכר על תנאי אסור ללוקח לדור בבית עד שיתנה עמו שאם לא יתקיים התנאי ויתבטל המקח ויחזיר לו המוכר מעותיו ינכה לו מהן שכר דירתו בביתו. ואם התנאי הוא שאם יפול הבית או ישרף או שיוזלו בתים יחזיר לו מעותיו, אסור¹¹⁵ ללוקח לדור בו בכל ענין אף אם מתנה עמו לנכות לו שכר דירתו כשיחזיר לו מעותיו¹¹⁶. אבל אם אחריות הזול אינן על המוכר אלא אחריות האונסין בלבד הרי זה קרוב לשכר ולהפסד.¹¹⁷

גז. וכן מי שיש לו שטר חוב ומוכרו לחבירו בפחות מסכום הכתוב בו מפני שחבירו מקדים לו המעות הרי זה אסור לקבל עליו אחריות החוב כגון אם יעני הלוח שלא יהיה לו במה לפרוע שיחזיר לו ללוקח מעותיו¹¹⁸. אבל מותר לקבל עליו אחריות שמחמת עצמו כגון אם ימצא שכבר פרעו הלוח וכל כיוצא בזה יחזיר לו

---

¹¹³ אבל המוכר אינו יכול לדור ולהתנות שאם יפרע לו בזמנו ישלם לו דמי השכירות שהרי הוא משתמש בהן בחנם כל זמן שאין זה משלם חובו והו"ל רבית ע"מ להחזיר (כבהערה הבאה). ודלא כש"ך שם סק"ז בביאור דברי השו"ע. וראה תוס' ב"מ סג, א ד"ה רבית ע"מ להחזיר. ולהעיר מחור"ד ביאורים שם סק"ד.

¹¹⁴ אבל לא יאמר לו שישלם לו דמי השכירות דסוף רבית אכל אלא שחוזר ומשלם לו (רמ"א סי' קעד סעי' ה).

¹¹⁵ וקרוב לומר שאסור מן התורה, כיון שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד בהלוואה (דיש צד אחד שאין כאן מכר כלל אלא הלוואה [שהוא מן התורה, עיין פס"ד צ"צ ריחג, ג], כדלקמן הערה 118).

¹¹⁶ לפי שכיון שהלוקח הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד במעותיו נעשו המעות הלוואה ביד המוכר ואין כאן מכר כלל אף אם לא יפול הבית ולא ישרף ולא יוזל והרי הוא דר בו בשכר הלוואתו (אדה"ז בפנים). ולכן כיון שלא התנה לנכות לו שכר דירתו **בכל אופן**, והתנה כן רק **אם** יפול הבית או ישרף או שיוזלו בתים, עדיין יש צד אחד שלא ינכה לו הרבית. ומיושבת בזה תמיית הט"ז סי' קעה סק"ד על השו"ע שם סעי' ז.

¹¹⁷ ומכר גמור הוא כמו שנתבאר למעלה בסעיף לד.

¹¹⁸ שנמצא הלוקח קרוב לשכר ורחוק להפסד במעותיו ואין כאן מכר כלל אלא הלוואה [כלומר שיש צד אחד שאין כאן מכר כלל אלא הלוואה, דהיינו אם יעני הלוח והמוכר יסלק להלוקח. נמצא סילוק זה אינו מדין מכר רק שנתבטלה המכירה ומעותיו היו הלוואה (פס"ד צ"צ רטז, ד)]. וכשיגבה הלוקח מן הלוח יתר ממה שנתן למוכר הרי זה שכר הלוואתו (אדה"ז בפנים).

ללוקח מעותיו או אפילו כל הסכום הכתוב בשטר חוב¹¹⁹. ואם מוכר לחבירו מלוה על פה בפחות צריך הלוקח לזכות בה במעמד שלשתן שאם לא כן לא קנה ומעותיו הן הלואה ואסור להשתכר בה. וכל זה בחוב של ישראל אבל חוב של נכרים אין

---

¹¹⁹ שהרי נאמן המוכר לומר שיש לו, אע"פ שבאין לו אסור להוזיל לו מפני שמקדים לו מעותיו (כנ"ל סעיף כג), שהרי אדם נאמן על עצמו כמאה עדים (כריתות דף יב ע"ב).

וראיתי בחו"ד (סי' קעג ביאורים סק"ו) שכתב ד"בנמצא פרוע אין צריך להחזיר רק הדמים שנתן כמבואר בחו"מ סימן ס"ו בש"ך ס"ק קיא קיב". ולענ"ד לא דק דשם הכוונה שהוא מקח טעות ושאין צריך לשלם לו יותר ממה שהלה נתן בעדו כיון ד"ליכא שטר חוב כלל רק נייר בעלמא" (קצוה"ח שם סקל"ח). וכאן משמיענו השו"ע שמותר לקבל עליו אחריות עצמו ואין בקבלה זו משום איסור רבית. וזהו שחידש לנו רבינו שמו"ת לקבל אחריות **כל הסכום** הכתוב בשטר זה (ואתן שפיר דברי השו"ע [סי' קעג סעי' ד] דהני שני אחריות [שנמצא פרוע או שטרפו בעל חוב מוקדם] דמי להדדי, ודלא כחו"ד שם) ומטעם הנ"ל.

דרך להקנותו אלא בדרך מחילה.¹²⁰

נח. וכשם שמותר למכור חובו לאחר, כך מותר למכרו ללוה עצמו שיתן לו פחות מחובו קודם שהגיע זמן פרעון. במה דברים אמורים כשהלוה נותן להמלוה עצמו שהרי הוא קונה ממנו חובו אבל אסור ללוה ליתן לאיש אחר פחות מחובו

¹²⁰ כדלקמן סעי' סט.

ויש לציין שבמוכר לחבירו מלוה על פה בפחות כתב רבינו שצריך הלוקח לזכות בה במעמד שלשתן. ועד"ז בחוב של נכרים כתב רבינו שאין דרך להקנותו אלא בדרך מחילה. אבל במוכר שטר חוב לא כתב רבינו שימסרנו לקונה ויכתוב לו "קני לך איהו וכל שעבודי" (ראה ש"ך סי' קעג סק"ח ע"פ חו"מ סי' סו ס"א). וטעמא בעי.

ויש לומר הביאור בזה ובכמה אופנים:

א. ס"ל כדברי הש"ך בסי' סו סק"ה דבמקום שלא קנה הלוקח השטר חייב לקבל מי שפרע אם רוצה לחזור בו, א"כ ה"ה כאן דמהני קנין כל זהו לאפקועי איסור ריבית דדבריהם ע"פ דברי רבינו במהדורא בתרא לסי' רמג: "מהני אפי' קנין כל זהו דמחייבו לקבל מי שפרע ומיקרי קנין, וכדידיה דמי לאפקועי איסור ריבית דדבריהם" וכשיטת הר"י מיג"אש [בשיטמ"ק ב"מ מ"ז ע"ב] דס"ל דבכל מקום דאיכא דברים ומעות איכא מי שפרע, אף בדליכא קנין דאורייתא.

ב. הגם דס"ל כדעת ב"י (סי' קעג עמוד תנח ד"ה וכשם) וט"ז (שם סק"י) וקצוה"ה (שם סק"ג ובחו"מ סי' רט סק"ט לדעת רבי יוחנן דקיי"ל כוותי) דלא מהני קנין כל זהו דמחייבו לקבל מי שפרע אלא משום שמן התורה מעות קונות, אי נמי כדעת רמ"א (חו"מ סי' סו ס"א) ותומים (שם סק"ד) ונתיבות (שם משה"כ ס"ק ו) בדליכא כתיבה ומסירה אינו חייב לקבל מי שפרע ויכול לחזור בו, מ"מ ס"ל כחו"ד (סי' קסט סק"ה וסי' קעג ביאורים סק"ד וסקי"א ועד"ז בנתיבות שם משה"א ס"ק ג) דאף שלא נתקיים בקנין אפי' לענין מי שפרע*, כל שנעשה בענין מכירה ואין הלוקח רוצה להיות ממחוסרי אמנה ורוצה לקיים המכר, אין בו משום ריבית.

ג. ס"ל כן מכח ספק ספיקא: דאת"ל דלא מהני קנין כל זהו דמחייבו לקבל מי שפרע אלא משום שמן התורה מעות קונות, אכתי י"ל כהחו"ד הנ"ל שכל שנעשה בענין מכירה ואין הלוקח רוצה להיות ממחוסרי אמנה ורוצה לקיים המכר, אין בו משום ריבית. ואת"ל דבעי קנין מי שפרע להתיר איסור רבית בכל אופן (ודלא כחו"ד הנ"ל), מ"מ י"ל כדברי הש"ך הנ"ל דבלא כתיבה ומסירה חייב לקבל מי שפרע אם רוצה לחזור בו.

* ומ"ש רבינו במהדורא בתרא לסי' רמג "דמהני אפי' קנין כל זהו דמחייבו לקבל מי שפרע ומיקרי קנין. וכדידיה דמי לאפקועי איסור ריבית דדבריהם... משא"כ אם הלה אצ לקבל מי שפרע לאו כדידיה דמי". יש לישב כמ"ש בחו"ד שם דהיינו דוקא כשיש חיוב הגוף להעמידו דאז דמיא להלוואה. משא"כ כשמוכר לו דבר ידוע ואין אחריותו עליו ומקיים המקח מותר אף אם הלה אצ לקבל מי שפרע.

שהוא חייב להמלוה כדי שהאיש ההוא יפטרנו מחובו וישלם למלוה בעבורו כשיגיע זמן פרעון¹²¹ אפילו אם האיש ההוא יכול לפייס את המלוה וליתן לו רק כל כך כמו שנתן לו הלואה.¹²²

נט. ואפילו המלוה מנה לחבירו על מנת שיתן דינר או פחות למי שאין המלוה חייב לו כלום או אפילו לצדקה הרי זו רבית גמורה של תורה כאלו נתנה לו לידו כיון שנתנה בשליחותו. ואפילו לא אמר המלוה כך בפירוש אלא הלואה מעצמו אמר כך והוא מלוה לו בשביל כך.

ס. אבל הלואה מותר לעשות לו שליה שיתן רבית בשביל¹²³ כל שאין הרבית באה משל הלואה אלא השליח נותן משלו ובלבד שלא יאמר הלואה למלוה "איש פלוני יתן לך בשבילי". אבל כל שהרבית באה משל הלואה אסור בכל ענין אפילו על ידי נכרי וחרש שוטה וקטן.¹²⁴

סא. ואפילו איש אחר שנתן למלוה משלו אינו רשאי לחזור וליקח מהלואה¹²⁵ מה שנתן למלוה משום הערמת רבית ואין צריך לומר שאסור ללוה להקדים לאיש ההוא מתנה דרך שכירות שישתדל לו הלואה אצל המלוה והלה חוזר ונותן להמלוה מתנה ההיא או פחות או יותר.

סב. ואפילו אם הלה אינו נותן כלום למלוה אלא משתדל אצלו בחנם אם הוא

¹²¹ שכיון שאינו קונה חובו מהמלוה במה שנותן מעות לאיש אחר והמעות הן חוב על האיש ההוא עד שיפרע למלוה בשבילו הרי זה כמלוה מעות לאיש ההוא על מנת שיפרע חובו בשבילו לזמן פרעון יותר ממה שהלוהו והרי זו רבית גמורה. ואף על פי שאין הרבית באה לידו אלא ליד המלוה כיון שהוא נהנה בזה שנפטר בה מחובו הרי זה כאלו באה לידו (אדה"ז בפנים).

¹²² כיון שהלואה חייב יותר וזה פוטרו מחובו מפני שמלוהו פחות מכן הרי זו רבית (אדה"ז בפנים).

¹²³ ואין אומרים בזה שלוחו של אדם כמותו כיון שהוא נותן משלו ולא משל השולח (אדה"ז בפנים).

¹²⁴ שאינן בני שליחות ואין אומרים בהם שלוחו של אדם כמותו, מפני שעיקר הקפדת התורה ברבית היא על ממון הלואה שלא יגיע למלוה או למקום שליחותו בשום צד בעולם אפילו על ידי קוף (אדה"ז בפנים).

¹²⁵ ודלא כחוו"ד (סי' קס ביאורים סק"ו) שכתב "אבל אם קיבל ההלואה ואח"כ מחזיר הדינר מרצונו למי שנתן נראה דמותר".

בנו של המלוה וסמוך על שלחנו¹²⁶ אסור ליתן.¹²⁷

סג. אבל לאיש אחר שמשתדל הלוואה אצל המלוה בחנם מותר ליתן לו מתנה אפילו אם הוא מכניס עצמו בערבות בעד הלוה, שמותר ליטול שכר בעד ערבות אפילו להיות ערב קבלן בין בעל פה בין בשטר שכתוב בו רצה מזה גובה ורצה מזה גובה. אבל אם המלוה אינו יכול לתבוע את הלוה בדין אלא את הערב קבלן, כגון שנתן שטר חוב עליו לבדו, נעשה הוא מלוה של הלוה ואסור לו ליטול שכר על זה שרבית גמורה היא.¹²⁸

סד. אבל אם המלוה הוא נכרי ומלוה ברבית לישראל אסור לישראל אחר להיות ערב בעדו¹²⁹ אפילו אינו ערב קבלן¹³⁰ כל שהנכרי יכול לתבוע בדיניהם את הערב תחלה ולהפרע ממנו קודם שיתבע את הלוה וישבע "אין לי" כדינינו¹³¹. וכן נכרי שלוה מישראל ברבית אסור לישראל להיות ערב קבלן בעדו להיות המלוה רצה מזה

---

¹²⁶ משמע שאין חילוק בזה בין קטן לגדול, וכדעת רבי יוחנן (ב"מ יב,ב), דקיי"ל כוותי' לגבי שמואל (עירובין מז,ב) כמ"ש בתוס' שם.

¹²⁷ שהרי זה כנותן למלוה עצמו שכופו הוא וחוששין להערמה (אדה"ז בפנים).

¹²⁸ מה שאין כן כשגם הלוה חתום בשטר חוב ונתחייב גם הוא להמלוה אף על פי שעיקר בטחונו על הערב קבלן שהוא לוח ממנו ומלוה ללוה וכשיגיע זמן פרעון יתבענו לערב קבלן והערב קבלן ללוה מכל מקום המתנה שמקבל הערב קבלן מהלוה אינה בעד זה שאם היה מעלה דבר זה בדעתו שיבא לידי כך ודאי לא היה ערב בעדו! המתנה היא בעד זה שעושה שיתן המלוה המעות ללוה על ידי שנכנס הוא בערבות ומקבל עליו אחריות המעות מחשש וספק שמא לא יפרענו הלוה מה שאין זה בדעת הלוה כלל כשנותן המתנה (אדה"ז בפנים).

¹²⁹ [שהרי זה] שהערב קבלן אין לו דין מלוה ללוה הוא לענין היתר קבלת מתנה בלבד. אבל מכל מקום יש לו דין מלוה ללוה לענין רבית שפורע הלוה. ונמצא שהערב הוא לוח של הנכרי ומלוה לישראל ברבית (אדה"ז בפנים).

¹³⁰ אבל בדיעבד אם תפיס הערב משל לוח שלא בידיעתו, דמשום אבק רבית הוה מפקינן מיני' וכמ"ש בש"ע סי' קסא ס"ד (דלא אמרו אינה יוצאה אלא כשאכל מדעת הלוה). אבל הכא דמספקא לן שמא כהרשב"א וסייעתו דלאו רבית היא כלל יוכל הערב לומר קים לי כהרשב"א ואפי' תפס שלא ברשות לא מפקינן מיני' (אפי' אם הי' ערב קבלן) (שו"ת צ"צ סס"א רצו).

¹³¹ חו"מ סי' קכט סעי' ט.

גובה¹³². לפיכך שנים שלוו מנכרי כאחד אסורים לחתום בשטר חוב אחד שכתוב בו רצה מזה גובה ורצה מזה גובה כל המעות. ואין צריך לומר שאסור לומר לישראל "לוה לי מעות מנכרי ברבית" אף על פי שמודיעו להנכרי למי הוא לזה ואפילו שניהם חתומים בשטר חוב ואפילו הלוה בלבד חתום בשטר חוב רק שהנכרי יוכל לתבוע גם השליח מדין ערבות. ואפילו שני שותפים שלוה אחד מהם מעות מנכרי ברבית לצורך השותפות ונותן הרבית מן השותפות אסור (אפילו שניהם חתומים בשטר חוב אם הנכרי יכול לתבוע כל המעות מזה שלוה ממנו מדין ערבות) אלא אם כן התעסק והרויח במעות אלו יכול ליטול הרבית מן הרויח תחלה ליתן לנכרי ואחר כך יחלקו הרויח הנשאר¹³³. במה דברים אמורים כששניהם מתעסקים בשותפות אבל אם אחד נתן מעות לחבירו להתעסק בהן למחצית שכר ולוה הנותן מעות מנכרי ברבית ונתנן לו אינו רשאי לחשוב לו הרבית להפסד מן הרויח¹³⁴.

סה. וכן מנהיגי הקהל שלווין מן הנכרי ברבית לצורך הקהל אף על פי שיודע הנכרי שהוא לצורך הקהל הרי הם לווין שלו¹³⁵ ומלוין לקהל ברבית (ואף אם הנכרי יכול לתבוע גם מהקהל כשלא יפרעו לו המנהיגים מכל מקום יש להם גם כן דין לזה

---

¹³² אבל להיות ערב סתם מותר שהרי ישראל צריך לתבוע הלוה (הגוי) תחלה קודם שתובע להערב כדינינו. ואפי' בערב שלוף דוץ (שבשו"ע סי' קע ס"א שהמלוה אינו יכול לתבוע את הלוה בדין אלא את הערב קבלן), אם עבר ופרע לא מפקינן מינ' דישאל המלוה, דיכול לומר קים לי כהתוספות וראב"ן (שו"ת צ"צ ססי' רצו).

¹³³ כי הרבית נחשבת להפסד מן הרויח לשניהם (אדה"ז בפנים) כיון שעדיין לא זכה בו השותף אלא בסוף העסק והרי "הרויח וההפסד מגיע לאותו סך ממון של הלוואה, והרבית שנותן לגוי הוא בכלל ההפסד או ממעט חלק ברויח" (ט"ז סי' קע סק"ג). אבל אסור ליתן הרבית מן קרן השותפות שהרי הנכרי הוא המלוה לזה שלוה ממנו והוא חוזר ומלוה אותן לישראל חבירו ואם יפסיד חבירו נמצא הוא פורע רבית לישראל הא'.

¹³⁴ דאינו אלא כלוה מהגוי ברבית לצרכו ונותן לשותפות בהלוואה "כיון שהוא אינו מתעסק אלא חבירו, לא יוכל לומר שהרבית ממעט חלק ברויח, אלא הוי ליה כאילו מניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות" (ט"ז שם).

¹³⁵ כיון שאין לו עסק אלא עם המנהיגים (אדה"ז בפנים).

מנכרי¹³⁶) ואין היתר ברור בדבר.¹³⁷ ויש אומרים שיש תקנה למנהיגי הקהל או לאחד מן השותפין ההולך ללות מן הנכרי ברבית שיפרעו הרבית להנכרי מיד ממעות הקהל או השותפות.¹³⁸ ונכון לנהוג כן לצאת מידי ספק איסור של תורה.

סו. אבל מותר ליתן משכון טוב לחבירו ולומר לו "לך לזה לי עליו מעות מנכרי ברבית" ומותר לשליח ליקח הרבית מישראל וליתן לנכרי¹³⁹ אף שהשליח לא אמר להנכרי שהוא שליח הלוה.¹⁴⁰ ואם אינו טוב כל כך צריך לומר השליח להנכרי אינני משתעבד לך כלל וכל אחריותך על המשכון זה בלבד. וכשומר לו כן מותר אף בלא משכון אלא שצריך לומר שהוא שליח הלוה וכל אחריותך על הלוה בלבד ולא עלי כלל וכלל לא מדין לזה ולא מדין ערב קבלן והנכרי מאמינו וסומך על הלוה בלבד. אבל אם היה חייב לנכרי מעות מכבר ואמר לו הנכרי תנם לחבירך שמבקש ללותם ממני ברבית והפטר אתה מאחריותם מיד שתתנם לחבירך אסור ליתנם לחבירו מיד ליד מדברי סופרים אפילו נתן חבירו שטר חוב ומשכנות להנכרי¹⁴¹ ואף שלא יתן לו הרבית אלא להנכרי אין זה מועיל כלום¹⁴² אלא כיצד יעשה? יתנם ליד הנכרי או יניחם לפניו ויסתלק ויטלם חבירו משם.

סז. וכן נכרי הלוה מישראל ברבית על ידי סרסור ישראל, אין להסרסור להכנס

¹³⁶ כיון שיכול לתבוע מהמנהיגים תחלה בדיניהם מדין ערבות (אדה"ז בפנים).

¹³⁷ כי אף שיש שלמדו עליהם זכות לומר שהמנהיגים יש להם דין אפוטרופוס של יתומים שרשאי ללות ברבית מנכרי בשבילם ולפרוע הרבית מנכסיהם הרי אף ראייתם צריכה ראייה כי מי יגיד לנו שהאפוטרופוס רשאי לעשות כן ליתומים שמא יש כאן רבית של תורה (אדה"ז בפנים).

¹³⁸ שנמצאו המנהיגים או השותף כשמביאים המעות להקהל או לשאר השותפים הם מלוים להם בלא רבית והרבית שלקחו המנהיגים או השותף ממעות הקהל או השותפות ונתנו לנכרי אין בה איסור כלל כי נתנו בשליחות הקהל או שאר השותפים ושלוחו של אדם כמותו וכאלו נתנו הקהל או השותפין בעצמן ליד הנכרי. ואף שלא אמרו להנכרי שהן שלוחי הקהל או שאר השותפין אין בכך כלום הואיל ומעות הרבית שנותנין לו הן מקופת הקהל או השותפים (אדה"ז בפנים).

¹³⁹ כי שלוחו של אדם כמותו וכאילו הלוה נתן לנכרי בעצמו המשכון והרבית ולוה ממנו המעות בעצמו (אדה"ז בפנים).

¹⁴⁰ הואיל והמשכון הוא של הלוה ולא של השליח והנכרי הוא סומך על המשכון בלבד וכל אחריות הנכרי ממעותיו אינן על השליח כלל אלא על המשכון בלבד מן הסתם (אדה"ז בפנים).

¹⁴¹ שכיון שעד עתה היו באחריותו נראה כמלוהו מעותיו ברבית (אדה"ז בפנים).

¹⁴² כדלעיל סעיף נט.

בערבות ולומר למלוה אני אפרעך קרן ורבית לזמן פלוני אם לא יפרע הנכרי, אפילו מניה אצלו משכון טוב שנתן הנכרי. וצריך לומר הסרסור להמלוה "אינני משתעבד לך כלל לא מדין לזה ולא מדין ערב קבלן וכל אחריותך על הנכרי פלוני". ואפילו אחריות המעות מאונסים בהולכה מבית המלוה לבית הלוה הנכרי ובהובאה מבית הנכרי לבית המלוה כשיגיע זמן פרעון וכן אחריות המשכון בהולכה והובאה משעת הלוואה ואילך הכל צריך להיות על המלוה ולא על הסרסור כלל.¹⁴³ ואם חושש שלא יכפור הסרסור ויאמר נאנסו ממני המעות או המשכון יתנה עמו שלא יהיה נאמן אלא בעדים. וצריך שיאמר המלוה להסרסור בשעת הלוואה "היה אתה שלוחי להוליד מעותי להנכרי להלוותו ולהביא לי המשכון מביתו וכן בשעת פדייה תהיה שלוחי להביא לי מעותי מהנכרי ולהחזיר משכוננו".¹⁴⁴

סח. וכל זה¹⁴⁵ בסרסור הלוה בתחלה לצורך נכרי. אבל מי שכבר הלוה לנכרי ברבית ממעותיו על משכון ובא ללות על משכון זה מישראל ברבית שיקח לו מן הנכרי כשיבא לפדות ממנו משכוננו אין מועיל כלום מה שישראל הב' פוטר את הראשון מדין לזה ומדין ערב וכל אחריותו על המשכון לבד.¹⁴⁶ ואין לו תקנה אלא בדרך מכירה שיאמר הראשון להב' כשלוה ממנו "הריני מוכר לך כל כח וזכות ושעבוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עמי".

סט. ומכירה זו צריכה להיות באחד מדרכי ההקנאה שהמשכון שהוא מטלטלין נקנה בהם. ואם יש לו חוב על נכרי ברבית בלא משכון אפילו יש לו שטר חוב אין דרך להקנותן לישראל שילוהו מעות ויקח לו הרבית העולה מן הנכרי מהיום והלאה

¹⁴³ שאם יהיו אחריות האונסין על הסרסור יצא מכלל סרסור ונכנס בכלל לזה מהמלוה ברבית וחוזר ומלוה לנכרי (אדה"ז בפנים). אבל אחריות השומרים שומר שטר, או שומר חנם אם המלוה אינו נותן לו שטר סרסרותו, מותר להיות עליו (ע"פ אדה"ז בפנים).

¹⁴⁴ כדי שיעשה הסרסור הכל בשליחותו של ישראל ולא בשליחות הנכרי שאינה מועלת כלום כי אין אומרים שלוחו של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל השולחו (אדה"ז בפנים), ואם אינו שליח בדבר זה, חשבינן ליה כאילו לזה מישראל ברבית וחוזר והלוה לגוי.

¹⁴⁵ שמותר לישראל להיות באמצע אם אינו משתעבד להמלוה.

¹⁴⁶ לפי שאף שהמשכון הוא ביד ישראל הב' הרי כל הרבית העולה עליו מהיום והלאה מהנכרי הוא של הראשון שהלוה לו ונמצא הב' נוטל מן הנכרי רבית של הראשון, ומשום הכי אין לו תקנה אלא בדרך מכירה. ו[אז] אף אם המשכון שוה הרבה והנכרי לא יפדנו לעולם לא יתחייב ישראל הב' להניחו להראשון שיפדה לו אלא אם כן ירצה מרצונו הטוב ולא בדרך החיוב (ע"פ המבואר בפנים שו"ע אדה"ז).

לפי שחוב של נכרי אינו נקנה בשום קנין בעולם.¹⁴⁷ ומה תקנתו? יאמר ישראל הב' המלוה להראשון "אתה תמחול להנכרי ותפטרהו מכל וכל בעד מעות אלו שאני נותן לך ובמעות אלו אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מן הנכרי".¹⁴⁸ ובלבד שלא יהא שום אחריות החוב על הא' אפילו לא ערב סתם שהוא כשלא ימצא מה לגבות מהנכרי.¹⁴⁹

ע. וכל זה בישראל שיש לו חוב על נכרי ברבית אבל נכרי שיש לו חוב על ישראל ברבית בין במשכון בין באשראי¹⁵⁰ ובא ללות מעות מישראל ולהקנות לו חוב זה עם הרבית העולה לו מישראל הראשון מהיום והלאה אפילו נוטל הנכרי את הרבית מהישראל הראשון ונותנה להשני הרי זו רבית גמורה של תורה כל שהוא בענין שאם היה ישראל הראשון פורע חובו להנכרי היום היה נפטר מהרבית מהיום והלאה.¹⁵¹

עא. אבל אם לא הקנהו לו אלא שמסר לו משכון של ישראל הראשון שהלוהו עליו ולא מכר הנכרי לישראל הב' הזכות והשעבוד שיש לו במשכון אלא משכנו אצלו סתם ברבית העולה לו מישראל הראשון מהיום והלאה שיטלנה לו הישראל הב' מותר. ויש אוסרים להלות לנכרי ברבית על משכון של ישראל (שמשכנו אצל הנכרי אפילו משכנו אצל הנכרי בלא רבית) אפילו הנכרי בעצמו פודה המשכון, אלא אם כן אמר הישראל הראשון להנכרי כשמשכנו אצלו אם לא אפרעך לזמן פרעון

¹⁴⁷ כדלעיל סוף סעיף נז.

¹⁴⁸ שאף שחוב של נכרי אינו נקנה בקנין הרי נסתלק ממנו ישראל הא' בתורת מחילה ואין הב' נוטל רבית של הא' (אדה"ז בפנים).

¹⁴⁹ ואפילו אחריות הקרן בלבד אסור מדברי סופרים משום קרוב לשכר ורחוק להפסד כמו שנתבאר למעלה [בסעיף נז] במוכר חוב של ישראל. ואם מקבל עליו אחריות הרבית העולה מהנכרי הרי זו רבית גמורה של תורה אפילו הלוה לנכרי על המשכון וחזר ומשכנו לישראל בדרך מכירה. שכל שהישראל מקבל עליו לפרוע הרבית מכיסו אם לא יפרעה הנכרי הרי רבית זו מתרבה על הישראל ואף שלבסוף פורעה הנכרי הרי כשנתרבה נתרבה על הישראל ואסור ישראל השני ליטלה מן הנכרי (אדה"ז בפנים).

¹⁵⁰ פירוש האמנה. בין בשטר בין בעל פה, אבל בלי משכון.

¹⁵¹ שנמצאת הרבית שמהיום והלאה מתרבה להישראל הב' שקנה החוב מהנכרי ולא להנכרי שהרי לא נתחייב בה כלל להנכרי (אדה"ז בפנים).

יהיה המשכון קנוי לך (מעכשיו¹⁵²) והגיע הזמן ולא פרעו ונקנה המשכון להנכרי. ובעל נפש יחוש לדבריהם.

עב. אבל אסור ליתן משכון לנכרי שילווה עליו מעות מישראל ברבית ובעל המשכון יחזור וילווה המעות מן הנכרי ברבית.¹⁵³ לכן אין להלות לנכרי ברבית על מלבוש שאין הנכרים רגילים בו ומן הסתם הוא של ישראל שנתנו לו ללוות עליו.

עג. וכן ישראל שהלוה לנכרי ברבית או בלא רבית ואחר כך בא ישראל אחר ומבקש ללות המעות מהנכרי ברבית אסור לישראל הראשון לומר לנכרי להלוותם לו משום איסור שליחות. אבל אם הלוה הישראל את הנכרי בתחלה בשביל שילווה הנכרי לישראל ברבית, אף על פי שהישראל פורע הרבית להנכרי והנכרי להישראל,

---

¹⁵² אבל אם לא אמר לו "מעכשיו יהיה שלך" הוי אסמכתא ונמצא שאינו קנוי להנכרי מן התורה (כדלעיל באו"ח סי' תמא סעיף ד).

¹⁵³ לפי שמדברי סופרים אומרים גם בנכרי שנעשה שליח שלוחו של אדם כמותו להחמיר להיות הלואה הנכרי בשביל ישראל כאלו לווה הישראל בעצמו (אדה"ז בפנים). אבל מותר לומר להנכרי שילווה מעות מישראל ברבית לצורך עצמו בלי משכון של ישראל כדי שיחזור וילווה אותם לו, ואין בזה משום שליחות. (כדלקמן סעיף עג. ולהעיר מהגהות רעק"א על השו"ע סי' קסט סק"ב.)

הרי זו רבית גמורה של תורה ואין הערמתו להלוות על ידי נכרי מועלת כלום¹⁵⁴ עד שיקבל עליו אחריות החובות אם יאבדו שיפרעם הוא לישראל כדין כל לווה.

עד. ונכרי השוכר לו ישראל שילוה מעותיו לישראל ברבית אף על פי שאין אחריותם על הישראל כלל אסור מפני מראית עין אפילו מודיע ללוה ולעדים שהמעות הן של נכרי אלא אם כן הדבר מפורסם לרבים שאז מותר אם אין אחריותם עליו לענין פרעון החובות בזמנם כדין ערב בדיניהם.¹⁵⁵

עה. ומצוה מן התורה ליקח רבית מן העכו"ם¹⁵⁶ ואסור להלוותו בחנם אם אינו

¹⁵⁴ הואיל ואין הנכרי לווה לצורך עצמו והרי זה כישראל השוכר לו נכרי או נותן לו חלק בריוח שילוה מעותיו לישראל ברבית [עיי' שו"ע סי' קסט סכ"ג] שאסור מן התורה הואיל והמעות הן של ישראל ואין אחריותם על הנכרי. ואפילו קבל עליו הנכרי אחריות המעות מאונסים כל זמן שהם ברשותו, אינו כלום עד שיקבל עליו אחריות החובות אם יאבדו שיפרעם הוא לישראל כדין כל לווה (אדה"ז בפנים).

מכאן ניתן לדייק שהעיקר כהט"ז (סי' קס סק"א) שאסור מן התורה ללוות ברבית ע"י שליח ישראל [ודלא כש"ך (שם סכ"ב) שהסכים לדעת רמ"א (שם סעיף טז)]. דממה נפשך, אם השליח לווה ברבית מישראל האי לצורך עצמו וחוזר ומלוה ברבית לישראל הב', הרי יש כאן ב' הלוואות ברבית דאורייתא. ואם לווה מישראל האי לצורך ישראל הב' ואין אחריותם על השליח, הרי זה כישראל השוכר לו ישראל או נותן לו חלק בריוח שילוה מעותיו לישראל ברבית דפשיטא דאסור מן התורה הואיל והמעות הן של ישראל. ואע"פ שההלואה באה ע"י שליח ואין שליח לדבר עבירה וכו' עיי"ש ברמ"א, הרי כבר למדנו שאסור מן התורה לעשות כן ע"י נכרי אע"פ שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו מן התורה אלא בישראל שנעשה שליח לישראל השולחו. ומדאסר כאן הלוואה כזו מן התורה, ש"מ שעיקר הקפידא היא אם המעות הן של ישראל. ולהעיר מהגהות רעק"א שם שהקשה על הרמ"א, ד"למה דפסקינן סימן קסט [סעיף כא] דמעותיו של ישראל מופקדים ביד גוי אם הם באחריות ישראל אסור, ואפילו מדאורייתא כמו שכתב הריב"ש [סימן שה] הובא בט"ז שם [סיק לב], ומטעם דמכל מקום מעותיו של ישראל בא לישראל זה והעובד כוכבים מעשה קוף בעלמא עבד, אם כן הכא נמי אף דאין שליח לדבר עבירה הוי כמעשה קוף בעלמא כמו על ידי שליח נכרי". (והצדקת הש"ך שם בנקה"כ ד"הוה כאילו לווה המעות מן השליח והרבית ששלח למלוה לאו רבית הוא דהרי לא לווה מן המלוה כלום, ליתא לפי המבואר לעיל סעיפים נט וסו). וכ"פ בבית לחם יהודה (שם סק"ב) שהעיקר כהט"ז.

¹⁵⁵ כדלעיל סעיף סד.

¹⁵⁶ ראה לק"ש ח"ב עמוד 115. ולהעיר מלק"ש ח"ג עמ' 1010-1011.

מכירן.¹⁵⁷

עו. מומר שיצא מן הכלל דינו כנכרי לענין רבית שמותר להלוותו ברבית.¹⁵⁸ ויש אומרים שכל שאינו אדוק בעבודה זרה כגון כומר לעבודה זרה אינו מין וממונו אינו מופקר¹⁵⁹. וטוב לחוש לדבריהם אם אפשר להשטט ממנו שלא להלוותו.

עז. אבל ללות ממנו ברבית אסור לדברי הכל¹⁶⁰ והנותן לו נשך עובר בבל תשיך¹⁶¹.

עח. וישראל מין שלא נטמע בין הנכרים¹⁶² אסור להלוותו ברבית לדברי הכל.¹⁶³ ואין צריך לומר למחלל שבתות בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה חוץ מעבודה זרה שאינו מן המורידין כלל.

עט. ומומר לעבודה זרה שיש לו בן מן הנכרית הרי הבן נכרי כמוה ומותר להלוותו וללוות ממנו [ברבית] אבל מומרת שיש לה בן מן הנכרי שהבן מומר כמוה

¹⁵⁷ שנאמר לנכרי תשיך כלומר תשוך זו מצות עשה ליקח ממנו נשך ולא להלוותו בחנם כמו שנאמר ולא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אלא אם כן הוא נכרי המכירו (אדה"ז בפנים). וראה שו"ע סי' קנא סעי' יא). דבמכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא כמכירה שהרי ישלם גמולו או כבר ישלם לו (ט"ז שם סק"ח). ואיך הדין באינם יהודים עתה, ע"י שו"ת צ"צ יו"ד סי' פג ובשער המילואים ח"ה סי' כג.

¹⁵⁸ שכיון שעובד עבודה זרה מין הוא ומורידין אותו למיתה וכיון שגופו מופקר ומותר לאבדו כל שכן ממנו ומותר לאבדו והוא הדין ליטלו לעצמו באיזו תחבולה שאפשר ואין לחוש שמא יצא ממנו זרע טוב כיון שנטמע בין הנכרים (אדה"ז בפנים). וראה שו"ע אדה"ז הלכות נזקי גוף ונפש בקו"א סק"ג.

¹⁵⁹ ואין מורידין גופו.

¹⁶⁰ משום ולפני עור כו' ומשום לא תשיך לאחיך שאף שהמומר אינו נחשב אה אצלינו אנו נחשבים אהים אצלו ומוזהר שלא ליקח ממנו נשך שאף על פי שחטא ישראל הוא (אדה"ז בפנים).

¹⁶¹ שהיא אזהרה ללוה שלא לגרום למלוה לישוך כל שהמלוה מוזהר עליו (אדה"ז בפנים).

¹⁶² אלא עובר עבירות להכעיס בקרב ישראל או שכופר בתורה ובנבואה מישראל והוא מן המורידין (אדה"ז בפנים).

¹⁶³ שאף על פי שגופו מופקר ממנו אינו מופקר שמא יצא ממנו זרע טוב ויירשנו (אדה"ז בפנים).

אסור אפילו להלוותו [ברבית] לדברי הכל¹⁶⁴ וכן הקראי"ם אסור אפילו להלוותם ברבית לדברי הכל.¹⁶⁵

פ. (ויש אומרים שהקראי"ם עכשיו קלקלו מעשיהם ביותר והם כנכרים גמורים ומותר להלוותם ברבית¹⁶⁶ והוא הדין לכן המומרת¹⁶⁷ מותר להלוותו [ברבית] לפי סברא זו. (ולענין הלכה בשל תורה הלך אחר המתמיר.))

---

¹⁶⁴ לפי שהוא כתינוק שנשבה בין הנכרים. ואינו דומה למומר שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו והרי זה מין לסברא הראשונה אבל זה לא ידע ואף על פי שאחר כך שמע שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס הואיל ונתגדל בין הנכרים על דתם ואינו מן המורידין לדברי הכל (אדה"ז בפנים).

¹⁶⁵ שאף שכופרים בתורה שבעל פה אין להם דין אפיקורס לענין מורידין לפי שאינם כופרים מדעתם אלא אבותיהם הדיחו אותם וגדלו אותם על דתם והרי הם כתינוק ישראל שנשבה ביניהם וגדלוהו על טעותם שאנוס הוא (אדה"ז בפנים).

¹⁶⁶ לפי שהם כאלו כופרים בכל התורה ואסור להחיותם ואיסור רבית תלוי במי שמצווין להחיותו שנאמר אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך (אדה"ז בפנים).

¹⁶⁷ שאסור להחיותו שלא לגדל בן לעבודה זרה (אדה"ז בפנים).

**ENGLISH EDITION
KITZUR DINEI RIBIS
BY: ELI TAYAR**

1. Jewish law forbids charging interest. One must be particular even when lending to a rich man, even if the interest is negligible and even if the interest is in another form.¹ Even the borrower is commanded not to give interest to the lender.
2. Anyone who lends with interest is considered like one who doesn't believe in Hashem or in the redemption of the Jews from Egypt. He will not be resurrected when Moshiach arrives and will lose all his money.
3. One is not permitted to be involved in an interest transaction between a lender and a borrower, not even to guarantee the principle of the interest-bearing loan.
4. Interest occurs when one gets paid for waiting for a repayment of a debt. The prohibition of interest is Biblical if it was set at the onset of the loan or when an extension of time was given for repayment of the debt. Even where it isn't set at the time of the deal, and interest is prohibited only by our Rabbis, one should return the interest to be acceptable in Hashem's eyes.
5. Even if packaged as a gift, interest is still not permitted. However, if it has been already given, the borrower can let the lender keep it.
6. The Torah prohibits one to work for someone on condition that the other repays him with greater work. A reciprocal loan is never permitted. However, if the borrower decides to return the favor by lending back to the borrower, it's allowed if the second loan is not greater than the first.

---

¹ E.g. a cash loan that is to be repaid in full along with an additional object.

However, one who refrains from doing even this will receive a blessing.

7. Our Rabbis prohibit interest given a little while after repaying a loan, or a little while prior to requesting a loan, but if it has already been given, one is not obligated to return it, even to satisfy his obligation towards Hashem. One may give the lender a small present as long as one doesn't reveal that it is in connection with a loan. However, the present must be such that people would not assume that it was only because of the loan. One may even give a large present once a considerable time has passed since the giving of the loan. [Nevertheless, on a personal level, one should be strict and not give a present unless one was accustomed to do so in the past and one is not giving it because of the loan.]

8. If it was a sale and the buyer gave the seller slightly more than he was obligated to pay as payment for having to wait for the goods, it is ok permissible unless the buyer specified that he was giving more due to the loan.

9. While one still owes money, one cannot do any favor to the lender that he wouldn't have done before the loan, even if it's a Mitzva. One cannot even complement the lender, or speak to others about his good actions. One is however allowed to request a loan from the lender by pleading for it.

10. It is forbidden for a lender to take verbal advantage² of a borrower because he lent him money.

11. Anything that a borrower would have done for the lender can be done during the period of the loan except for the lending of a house or any other item that would be obvious to the public, unless it is public knowledge that the borrower would have done this anyway, such as where he was accustomed to do so beforehand as well.

12. Even where it can be borrowed, it must be done with the knowledge and consent of the borrower. (However, if

---

² E.g. "let me know when Moshe arrives."

they are close friends and would always use each other's things without the other person knowing about it, this is allowed.)

13. Whatever is prohibited for the borrower to give is prohibited for the lender to accept. If the lender had already accepted it, it is better to return it, to be acceptable in Hashem's eyes, even where the benefit is such that ordinarily one would not be obligated to pay for the service.

14. Even where the benefit is not money, such as work that the lender knows how to do, and which the borrower hasn't accessed in the past; he cannot lend him money in order to be hired. One also cannot hire the borrower cheaply because of a loan nor give Tzedoko nor any other benefit to the lender which he wouldn't have done in the past,

15. ³One may only be paid less than the standard amount for being paid early if the work starts immediately on the day he receives the early payment.

16. But when renting land or vessels or animals, one can acquire the rental cheaply in advance, so long as the payment options are stipulated before making a Kinyan, finalizing the transaction. In such circumstances one can even specify "if you pay now the price is 3000, and if you pay later it will be 3500".

17. One can only purchase an extension to hand over a promised present⁴ so long as the original loan amount is not yet owed. Once a binding contract is signed (e.g. the writing of the Tnoyim) it is too late to pay for an extension of the due date.

18. If a Kinyan was made to establish a sale at \$5, it is prohibited by the Torah to amend the price by agreeing that

---

³ In the original Shulchan Oruch this was part of #14, and #15 was missed out.

⁴ For example a dowry

if he wants to pay the money next week, the price is \$6. But if such a Kinyan has not taken place yet, such a stipulation is (only) Rabbinically prohibited.

19. Where an object is worth \$5 in this city and \$6 somewhere else, the seller may not get the buyer to sell it there for him and return the \$6 at some time after the sale unless the Achrayos is on the seller until the object is sold, and the seller pays the buyer for his travel expenses and a little for his efforts and dietary requirements. Even if the buyer is offered to buy it for \$5, if the seller wanted to sell it anyway, he is still obliged to pay the buyer a little bit for the buyer's efforts to sell it in this city for him.

20. If however the seller allows the buyer to gain by stipulating that he can try selling it for more than \$6 and if he cannot find a buyer willing to pay more than \$6 he has the right to return it to his seller, it is allowed. However the buyer is not allowed to sell the item for less than \$6 to quickly achieve the money to use.

21. The prohibition discussed above refers only to something that has a set, stable and known price. Otherwise, one can charge a bit⁵ more, as long as one doesn't specify why one is doing so.⁶ However, when it comes to land, and things that don't have a set price, one can charge a lot more without specifying.

22. If one sells an item while it is cheap on the condition that the buyer pay later at the later price, some don't allow this and therefore one should be strict. However, if the buyer will only pick it up later, one may get him to pay according to the price it will be when he picks it up.

23. One can only get paid in advance for something at a reduced price if one already owns the object which he is selling, even if it is in a different city, and someone else is

---

⁵ But a lot is not allowed since it's equivalent to specifying.

⁶ Which is because he is getting paid later.

holding it for him. The seller is believed to say that one has it unless he probably doesn't.

24. This is only if the seller didn't specify that he is charging the buyer a lower price because the latter is paying early.

25. If the item is being sold at a set price he can buy it from the seller now at today's price, while receiving the object in a week.⁷ If the city is accustomed to use a broker to buy merchandise, one will need to pay the seller the fee that an average broker charges and if the object is food that usually lessens in quantity over time, one will need to deduct accordingly.

26. Some allow this even with something that doesn't have a stable price, and one can be lenient and follow this view⁸. Even if the item being sold lacks an official price, one can rely on the price of a nearby larger city if the small city gets its produce from there.

27. An official price (if one doesn't have the entire produce) only helps if you give the seller the money now in his hand so that he can buy it immediately.⁹

28. If the price of the item being sold went up and the lender doesn't have sufficient produce to provide, he must not give him the value of it in cash¹⁰, but he can give the value of that produce using a different produce.

29. One can also barter with his friend today "produce as money" to pay for produce that he will receive later at today's price. In a similar way, one can use one type of

---

⁷ Even if the price goes up. The reason being because both he and the seller can buy it right now and the buyer gains nothing from waiting.

⁸ Since this matter is midirabanan.

⁹ Since if he doesn't get the money now he cannot buy it now, and the Heter is only because he can buy it now.

¹⁰ Because if he pays him in cash, it will look like Ribis: He gave the seller money and received more money in return.

money to buy another type of money, at today's price¹¹. However, in the case of money for money one cannot get a discount for paying early.

30. One may not explicitly "lend" one type of fruit on condition that the borrower returns another type, even though they are both currently of the same value.¹² Nevertheless, lending one produce for the same produce is allowed if there is an official price, or if one has got even a minute amount of the produce accessible to him now.

31. The lender can stipulate with the borrower of the produce to repay the debt only after a certain time when the price of the produce will be higher. However, this is only allowed if the borrower has a bit of the produce he is borrowing.

32. However if these conditions are not met, one is not allowed to lend produce even for a short while, unless one advances the produce as money¹³.

33. Local currency is considered money whereas other currencies are considered fruit.¹⁴ When lending fruit, one may not stipulate with the borrower that if the value of the fruit later decreases he will have to repay him in cash (the value that the fruit was originally worth), or to repay with additional fruit, to make up the difference in value. This is not allowed even if the borrower has a little bit of the produce he is borrowing or there is a set market price.

34. With a purchase however, where the buyer pays in advance, the seller may accept full responsibility for the item

---

¹¹ Eg. Gold coins for silver coins.

¹² Since the other type might go up in value.

¹³ He advances a monetary loan in produce. In this case, the borrower owes him **money** and will repay the loan as such.

¹⁴ There are two Halochos that we can derive from this: one cannot lend another currency to get back that currency, and one cannot lend from one currency to get back a third currency.

until it's picked up, unless the buyer specifically insists that he receives the item which is in the seller's house, in which case the buyer must accept possible losses in value or of quality.

35. But for a rental, the owner is only allowed to accept partial responsibility¹⁵ for the item if it is an item that deteriorates while using it, and even then, only for the value of the item after it has been used.

36. One who gives money to his friend to invest¹⁶ must accept half of any losses that may eventuate.¹⁷

37. One also has to pay his friend for his efforts, even if the worker is exempted from losses resulting from it being stolen or lost.

38. One can pay a small amount for the efforts involved if it was specified at the onset of the investment. Otherwise, if there is a loss, the losses are divided equally and if there is a profit, the borrower receives 2 thirds.

39. The receiver cannot forgo on anything, for example if the manager already bought the item with his own money and now it is worth more, he must sell it to the investor at the current value price. He must also pay the manager the fee one generally pays for having the goods taken to the market.

40. The actual profit must be divided. The receiver cannot guarantee the investor a set profit (unless the investor accepts responsibility for any loss including misplacement or theft of the money and the investment).

---

¹⁵ Meaning that if it dies or breaks and it wasn't the fault of the renter, the renter must still pay, while the risk of depreciation remains on the owner.

¹⁶ This is called an Iska. Half of the money is considered a loan and half in trust.

¹⁷ Because when the investor cannot lose the money is considered a loan to the manager and therefore the investor cannot accept any of the profits.

41. But one is allowed to set a “maximum” profit, whereby the investor receives all the profits until that amount. Even so, one cannot set an ongoing iskah where the investor receives every month (or the like) a set amount, and if the profit does not reach this amount the difference is deducted from the capital, because this too looks like Ribis.

42. An iskah will only work if the recipient actually invests the actual money that is borrowed. He cannot use it for his personal affairs.

43. If the recipient has merchandise equal to half of the value of the Pikodon, he can borrow the entire sum and thereby sell his merchandise to the giver.

44. If the giver wants his principle to be protected, he should make a condition with the receiver to deal with it in a particular way, and if the borrower doesn't, the latter will be responsible for any loss that eventuates from a diversion. The recipient can then make the change on purpose and become responsible for the entire sum and still share the profits with the investor.

45. Another way of securing the principle is by stipulating with the manager that regarding the losses he will only be believed with Kosher witnesses and regarding the profits he will need to swear to be believed how much was earned. (But he can not stipulate with the manager that regarding the earnings he will only be believed with Kosher witnesses.)

46. Another way to keep one's principal guaranteed and for it to be able to be used for one's own needs is to agree upon a Knas in the event that the seller/borrower fails to honor his obligation of returning a loan or supplying merchandise by a set time. The Knas must be set and the amount cannot be subject to when it's paid. A Kinyon must be made and the contract should say that it was made in an important Beis Din (even if it wasn't).

47. A Knas (penalty) can only be agreed upon if one gave money and received produce. But a monetary loan, a monetary fine is not allowed. Additionally, one may not stipulate at the time of the agreement¹⁸ that a mashkon (security) that is worth more than the loan will belong to the lender if the debit is unpaid on time, unless the mashkon is land.

48. An ongoing Knas is not allowed.

49. It is also prohibited to borrow on interest through a mock sale whereby one buys it cheaply and sells it back for more.

50. The best way to earn a set profit and have your principal safe is to rent the “borrower”'s land at a highly reduced rate and then rent it to someone else at market price. If the borrower wants to remain in his house, then the second renter should rent it back to the owner after first moving in thereby acquiring it as a rental.

51. This is only allowed if the lender has no right to force the borrower to redeem his house.

52. Where one lends money against a mashkon (e.g. a house or books), he may stipulate at the onset that he can force the borrower to redeem the Mashkon. There exists an opinion which does not allow a stipulation that the borrower can force the lender to return the item early. It is best to be strict. One may then use the mashkon at a reduced rate if he might end up over-paying, that is if the item can no longer be used¹⁹ and yet he receives no refund for the excess annual rent for the land or item and the borrower does not have to replace the Mashkon.

53. One is only allowed to stipulate at the onset that he can force the borrower to redeem the Mashkon if the lender uses

---

¹⁸ But at another time it can be stipulated as such.

¹⁹ E.g. if the house burns down or the books are stolen.

the mashkon or rents it to someone else. The borrower however may not use it even though he receives it back through a middleman.

54. Regarding a sale however, if the owner stipulates that he can buy back his house, the buyer may not use it since the sale is still pending. One should be stringent about this even if his intention to buy back the item was only implied and there was no binding stipulation.

55. The buyer too may not stipulate that he may return the item for a full refund and use the item. For the same reason, if one has made a partial payment neither of them can use it²⁰ but they can rent it in the meantime to a 3rd party, and whoever ends up owning it will get the rent money. Alternatively, the buyer may live there after first stipulating that if he does not end up with the house then the “rent” should be deducted from his refund.

56. Also if a house was sold on a condition, the buyer can only live there if it is first stipulated that the rent will be deducted if the house does not end up being his²¹. If however the seller accepted all the responsibility for the item, such a condition won't help.²² But if the buyer accepts *some* responsibility, for example if the house gets destroyed or goes down in price, it is allowed.

57. You can sell a loan document, but if it is an oral loan all three²³ must be present. If the borrower is a non-Jew, the

---

²⁰ Since if it ends up belonging to the buyer from now and the seller lives in it in the meantime, then the seller will be living in it for free, as payment for waiting for the remainder, and if the buyer lives in it, it might end up remaining the property of the sellers and he will be living in the house for free as payment for waiting to get his money back.

²¹ For otherwise, the purchase money he advanced might end up be considered a loan and living there will be considered Ribis.

²² Because whenever the buyer cannot lose and can only gain it is not considered a purchase but rather a loan.

²³ Borrower, lender, and acquirer of loan.

only way it can be sold is through forgiveness (as will be explained in paragraph #69).

58. The borrower can also buy off the loan for less from the lender but he may not pay someone else a fraction of the loan to take care of the debt for him.

59. The lender may not even stipulate that interest should go somewhere else, even to Tzedoko.

60. The borrower can have a Shliach pay Ribis on his behalf as long as it doesn't cost him anything, and he also doesn't tell the lender that the Shliach will pay for him.

61. Once that person pays the ribis he may not go back to the borrower to get his money back.²⁴ And of course the borrower cannot hire this person to convince the lender and this person then pays the lender a bit on his own accord.

62. A borrower cannot hire a middleman who is supported by the potential lender to convince the lender to lend him even if the middleman doesn't pass on this amount to the lender.

63. But when he is not supported, the borrower may pay him to convince the lender and even to be a guarantor but not an oraiv shlof dutz.²⁵

64. A Yid may not guarantee an interest-bearing loan from a gentile to a Jew²⁶ but may guarantee a loan from a Yid to a gentile as long he is not a oraiv kablon.²⁷ Therefore two Jews may not together borrow money from a gentile if they are

---

²⁴ Because of Haromas ribis

²⁵ An oraiv shlof dutz is when the lender can only collect the loan from the guarantor.

²⁶ Since the gentile has a right in his courts to demand the money from the guarantor before the borrower swears that he is broke, the guarantor is considered an *Orev Kablan* (see next note) and is therefore a borrower from the gentile and (then) a lender to the Jew.

²⁷ An oraiv kablon is where the lender can choose who to collect the money from.

both responsible for the entire loan. Two partners however can appoint one of them to borrow from a gentile on interest and they can pay the gentile his Ribis from the profits before they are divided.

65. Similarly, leaders of some communities borrow on interest from a gentile for the community and they don't know that it is not allowed. The only way to do it is for the shliach to pay the ribis from the money he first received before passing on the loan to the community.

66. One can send a shliach to get an interest-bearing loan from a gentile if there is a good mashkon²⁸. But if there is no good mashkon present, the Shliach must make clear that the gentile that he must only rely on the mashkon, not on him. However if the Yid wishes to return a loan to a gentile and the gentile tells him to hand it over to another Yid who will take over the loan, the Yid must first return the money to the Gentile by either handing it to him or by placing it before him on the ground.

67. Likewise, if a gentile borrows money on interest from a Yid via a Jewish broker, the broker must not accept full responsibility²⁹ for the money at any point of the transaction.

68. But one who has lent a gentile against a Mashkon and wishes to borrow from another Yid using this Mashkon, he may only do this if he sell his rights in the Mashkon to his lender.

69. The sale mentioned above must be done through a valid Kinyon. Where no such Mashkon exists, the debt may

---

²⁸ Because it will be assumed that the Yid takes no responsibility for the loan.

²⁹ This is where he must pay even if the loss was not his fault at all. He may however accept responsibility as a paid guardian who is responsible to pay if the money was stolen or lost and he could have been more careful.

not be sold³⁰. What he can do is (secretly) exempt the Gentile and then sell the contract and the (apparent) rights to his lender that he may in turn collect “the debt” from the Gentile. When making such a sale, he may not accept responsibility for the collection of the (apparent) debt.

70. But a gentile who lent a Yid money on interest may not sell the loan to another Yid.

71. The gentile may however borrow from another Yid against this Mashkon, so long as he doesn't **sell** the Mashkon to the Yid the rights he has to this Mashkon. [Some do not allow this³¹ and it's better to be strict.]

72. On the other hand, a Yid may not give a Mashkon to a Gentile and direct him to borrow money on interest from another Yid against the Mashkon.³² Accordingly, a Yid should not lend money on interest to a Gentile if the Mashkon is an item that only Yiddin use.

73. And if the Yid lends money to a Gentile so that the Gentile will lend it to a Yid, it is prohibited Biblically, unless the Gentile accepts full responsibility for the money like a normal lender.

74. A Yid may only work for a gentile, and lend his money to Jews if it is public knowledge that the money being lent is not his and he does not act as guarantor.

75. When lending money to a gentile, it is a biblical commandment to charge him interest.

76. A mum'ar³³ is considered like a gentile in regards to the laws of Ribis and must be charged interest. However since some say that this only applies to someone who is

---

³⁰ Because a debt against a gentile cannot be sold.

³¹ Since the mashkon is a Jewish mashkon.

³² Because L'Chumro, we apply the idea of Shlichus even where the Shliach is a Gentile.

³³ One who has denounced his faith.

dedicated to idol worship, like a priest, it is best not to lend him at all.

77. One may not pay interest to a Mum'ar

78. A Yid who does not believe that the Torah was given to us by Hashem or doesn't keep its Mitzvos including Shabbos (but does not serve idols) and still lives within a Jewish community may not be charged interest.

79. A boy whose father is Jewish and whose mother is not may be lent with interest but vice versa may not be lent with interest for he is like a tinok menishbah³⁴

80. [Some allow an interest bearing loan to someone who has completely lost his Jewish identity but as this is a biblical matter, we follow the more strict opinion.]

---

³⁴ A child captured by gentiles and educated according to their beliefs.